

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Plzeň 2013

Jan Stehlík

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Klášter premonstrátů Teplá – historie a
současnost**

Jan Stehlík

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Klášter premonstrátů Teplá – historie a
současnost**

Jan Stehlík

Vedoucí práce:

Mgr. Eduard Neupauer, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1	ÚVOD	3
2	PREMONSTRÁTSKÝ ŘÁD	6
	2.1 Založení Premonstrátského řádu	6
	2.2 Struktura a zaměření řádu.....	10
3	PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH A NA MORAVĚ	13
	3.1 Příchod premonstrátů do českých zemí.....	13
4	KLÁŠTER PREMONSTRÁTŮ TEPLÁ	16
	4.1 Vznik kláštera	16
	4.2 Historický přehled.....	20
	4.2.1 Tepelský klášter od středověku do období reformace	20
	4.2.1.1 Klášter Teplá ve 13. a 14. století	20
	4.2.1.2 Klášter Teplá v 15. století	23
	4.2.2 Tepelský klášter od období reformace po osvícenství.....	26
	4.2.2.1 Klášter Teplá v 16. století	26
	4.2.2.2 Klášter Teplá v 17. a v první pol. 18. století.....	30
	4.2.3 Tepelský klášter od osvícenství do pol. 20. století	33
	4.2.3.1 Klášter Teplá v druhé pol. 18. a 19. století	33
	4.2.3.2 Klášter Teplá v první pol. 20. století.....	42
5	KULTURNÍ BOHATSTVÍ KLÁŠTERA.....	48
	5.1 Klášterní kostel	48
	5.2 Knihovna.....	53

6	OSOBNOST V TEPLÉ	59
6.1	Josef Vojtěch Sedláček (1785 - 1836).....	59
7	SOUČASNOST V KLÁŠTEŘE TEPLÁ.....	66
7.1	Současný vývoj v Teplé.....	66
7.2	Co se napsalo o Klášteřu v Teplé v tisku 2010-2012	74
7.3	Návštěva u Premonstrátů v Teplé 2013.....	77
8	ZÁVĚR	82
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	85
9.1	Monografie.....	85
9.2	Stati	86
9.3	Články	87
9.4	Elektronické zdroje	88
9.5	Osobní rozhovor	88
10	RESÜMEE.....	89
11	PŘÍLOHY.....	90

1 ÚVOD

Bakalářská práce je nazývána Klášter premonstrátů Teplá historie a současnost. Jejím ústředním cílem je jednak provedení charakteristiky historického vývoje Kláštera premonstrátů v Teplé a dále pak vyličení současného dění tohoto kulturního a duchovního centra v oblasti západních Čech.

Významným podnětem pro zpracování tohoto tématu je skutečnost, že zvláště současné dění v tomto klášteře není dostatečně zpracováno v české sekundární literatuře. Hlavním inspiračním zdrojem pro předkládanou práci je osobní zájem autora o historii západočeského regionu, a to včetně kulturních a církevních památek, které se v této geografické oblasti nacházejí. Ke konečnému rozhodnutí k volbě tohoto tématu však autora práce přivedla osobní návštěva v Klášteře premonstrátů v Teplé v roce 2012, kdy navštívil v rámci prohlídkové turistické trasy exteriéry a interiéry kláštera a prohlédl si část kulturního, historického a duchovního bohatství, které se v něm nachází.

V první části práce jsou v základním nastínění zmíněna témata vzniku církevního řádu Premonstrátů ve 12. století n. l., jeho další kolonizační úsilí na území českých zemí a založení tepelského kláštera z podnětu fundátora rytíře blahosloveného Hroznaty. Na tyto události navazuje chronologický historický přehled vývoje tepelského kláštera, který je dále členěn do podkapitol zhruba po úsecích jednoho století. Pozornost je v této části práce věnována nejen historickému popisu událostí, ale i architektonickému a kulturnímu bohatství uvnitř kláštera. Dále je rovněž zmíněno úsilí místních řeholníků o rozšíření vzdělanosti a kultury nejen v rámci tepelské kanonie, ale, i například působením ve vzdělávacích zařízeních v západočeské metropoli v Plzni. Charakterizovat jejich úsilí, které věnovali k výzkumu léčebných pramenů a následnému zrodu Mariánských Lázní. V krátkosti, ale v patřičné souvislosti jsou zmíněny

vybrané osobnosti z řad řeholních tepelských bratří a jejich individuální přínos nejen k rozvoji tepelské kanonie, ale i okolního regionu. Záměrem práce je také poukázat na kulturní bohatství kláštera. Tomuto tématu je věnována samostatná kapitola této práce. Stejná metoda je použita i k popsání vybraných osobností tepelských premonstrátů.

V druhé části práce je na základě předchozího historického přehledu zkoumána současnost v Klášteře premonstrátů v Teplé. Snaha je zde věnována zejména obnově areálu kláštera, a to nejen té stavební, ale i duchovní a kulturní, která byla umožněna až po pádu komunistického režimu na konci 80. let 20. století v tehdejší Československu. Zároveň tato práce nastiňuje i záměry a vize tepelské premonstrátské kanonie směrem do budoucnosti.

V bakalářské práci je využita komparativní metoda na základě analýzy vybraných odborných monografií. Jako sekundární literatura jsou použity i vybrané statě z regionálních sborníků. Současně jsou využívány jako zdroj informací elektronické zdroje a informace z tištěných periodik (novin a časopisů). Právě elektronické zdroje a periodika jsou potřebná k zachycení současného dění v tepelském klášteře. Současná odborná monografie totiž vykazuje absenci zpracování tohoto tématu. Další metodou použitou k výzkumu současného dění a obnovy kláštera v Teplé byl uskutečněný osobní rozhovor mezi autorem práce a současným tepelským opatem Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., při kterém tento představitel tepelských řeholníků uvedl informace o pokračující obnově a současném dění v klášteře a v krátkosti nastínil i plány zdejších premonstrátů do budoucnosti. Současně byla autorem práce pořízena fotodokumentace nynejšího stavu areálu kláštera. Pořízené fotografie z návštěv kláštera z let 2012 a 2013 budou součástí příloh této práce.

Tato práce neusiluje o obsahové pojetí podrobných dějin kláštera, ani nemá být detailním rozbohem veškerého architektonického, kulturního a duchovní bohatství Kláštera premonstrátů v Teplé. Pozornost je zde věnována zejména zvoleným fenoménům, zvláště pak těm, které jsou vhodné pro náčrt dějinného chronologického vývoje vycházející od minulosti přes současnost, k budoucnosti.

Na závěr bych chtěl poděkovat panu Mgr. Filipu Zdeňkovi Lobkowiczovi, Opraem., za vřelé přijetí v klášteře a poskytnutí informací v rámci osobního rozhovoru uskutečněného dne 18. února 2013 a vedeného na téma: *Současnost v Klášteře Teplá*.

2 PREMONSTRÁTSKÝ ŘÁD

Cílem této kapitoly je přiblížit založení Premonstrátského řádu, jeho vznik a rozvoj v prvních letech jeho existence, která je spojena s osobou zakladatele řádu sv. Norberta z Xantenu. Dále pak také objasnit příčiny jeho vzniku a charakterizovat strukturu a zaměření tohoto církevního řádu.

2.1 Založení Premonstrátského řádu

Premonstrátský řád byl založen v 12. století na území dnešní Francie poblíž města Coucy. Zakladatelem tohoto řádu je sv. Norbert z Xantenu. Jako druhorozený syn v šlechtickém rodu pánů z Gennepu už v chlapeckém věku obdržel Norbert kanovnické místo s bohatým beneficiem v kapitule sv. Viktora z Xanten. Současně také získal patřičné vzdělání a byl vysvěcen na podjáhna.¹ Všechny tyto okolnosti ho předurčovali k příznivé kariéře u císařského dvora tehdejšího panovníka Jindřicha V. V roce 1106 se dokonce stává sekretářem tohoto krále (později římského císaře), avšak slibnou kariéru u dvora sv. Norbert z Xantenu opouští.² Sv. Norbert z Xantenu se nejprve distancuje od rozhodnutí panovníka Jindřicha V. zajmout v rámci boje o investituru

¹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 63. Podhájen (lat. subdiaconus). Do liturgické reformy II. koncilu klerik s prvním stupněm vyšších svěcení. Při bohoslužbě zpíval epištolu nebo také přinášel kalich s patenou. Při liturgických činnostech odíval humerál, albu, manipul a dalmatiku. V současnosti se již toto svěcení neuděluje. Informace o podjáhnu dostupné In ŠIDLOVSKÝ, E. G. *Svět Liturgie: Slovník základní církevní terminologie*, s. 34-35.

² Tamtéž s. 63. Jedním z pravděpodobných příčin odchodu od světského dvora je jeho osobní zkušenost. V roce 1115 padá se splašeného koně, a to při velké bouři, kdy byl navíc omráčen bleskem. Tuto nehodu však jakoby zázrakem přežije. Za další motiv patrně můžeme považovat jeho nesouhlas se zasahováním světské moci do oblasti duchovní. V tomto období byla církev závislá na světských feudálech. Tito feudálové zasahovali do fungování církve, a to i do obsazování církevních hodností. Jednalo se o tzv. laickou investituru.

papeže Paschala II., a následně v roce 1113 odmítá panovníkovu nabídku na biskupství ve městě Cambrai na území severní Francie.³

Po odchodu od dvora se sv. Norbert uchyluje do benediktinského kláštera v Siegburgu,⁴ v konventu řeholních kanovníků v Klosterrathu a dále také pobývá jako poustevník na vrchu Fürstenbergu u Xanten.⁵ V roce 1115 je sv. Norbert v Kolíně nad Rýnem vysvěcen na kněze. Jeho úsilím je získat zde kanovníky z Xantenu pro reformní ideály, ale tento plán se mu nedaří realizovat. Ochotu k církevním reformám u kanovníků z Xantenu nenalézá. V roce 1118 tedy odmítá xantenský kanonikát a daruje svůj majetek chudým. Začíná žít životním stylem potulného kazatele. Za pomoci odříkání motivuje věřící k životu dle evangelia.⁶ Při svých pastoračních cestách sv. Norbert z Xantenu navštěvuje Francii (dnešní Belgie) a také část Německa. Mezi jeho témata, kterým se věnuje, patří mimo jiné kritika církevních kněží a řeholníků a obhajoba papežství.⁷

V roce 1120 se sv. Norbert usazuje společně s několika svými druhy v údolí Prémontré (lat. Pratum monstratum nebo Praemonstratum tj. místo předem určené) poblíž francouzského města Coucy mezi Laonem a Soissons. Tato lokalita tak dala název novému církevnímu řádu (premonstráti).⁸ Na sklonku roku 1121 o vánoční noci společně se svými druhy složil sv. Norbert z Xantenu řeholní slib v chrámu zasvěceném Panně Marii a svatého Jana Křtitele v Prémontré.⁹ V tomto řeholním slibu se společenství zavázalo, že bude žít ve shodě s řeholí svatého

³ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 63.

⁴ Tamtéž s. 63.

⁵ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 151.

⁶ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 65.

⁷ ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 7.

⁸ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 65.

⁹ ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 7.

Augustina.¹⁰ Existence nového řádu byla taktéž potvrzena dvěma kroky ze strany církve. Nejprve dne 28. června 1124 byl nový církevní řád potvrzen papežskými legáty kardinálem Petrem a Řehořem listinou vydanou v Nyonu v Pikardii. Poté dne 16. února 1126 papežskou bulou *Apostolicae disciplinae spectantes*, vydanou tehdejším papežem Honoriem II., v Lateráně. Právě tato bula znamená konečné potvrzení existence Premonstrátského řádu. V tomto historickém období je tento církevní řád nazýván jako Řeholní kanovníci svatého Augustina.¹¹ Ve stejném roce 1126, kdy dochází ze strany papeže k potvrzení Premonstrátského řádu, se sv. Norbert z Xantenu stává arcibiskupem v Magdeburku v Sasku. V období 7 let zbytku svého života se věnoval formaci kněží, které přiváděl k úplné oddanosti a duchovní čistotě. Dne 6. června 1134 zakladatel řádu Premonstrátů sv. Norbert z Xantenu umírá v Magdeburku. Po své smrti začal být uctíván nejprve od všeho lidu,¹² ale oficiálně byl kanonizován až papežem Řehořem XIII. v roce 1582.¹³

Jeho nástupcem v čele Premonstrátského řádu se stává jeho žák Hugo de Fosses.¹⁴ Ten byl zvolen jako první opat v Prémonté. Stalo se tak ještě za života sv. Norberta z Xantenu, ten byl už od roku 1126 zaměstnán spravováním arcibiskupského úřadu v Magdeburku v Sasku.

¹⁰ LAWRENCE, H. Dějiny Středověkého mnišství, s. 167. Tento základních soubor řeholních sepisuje přibližně roku 397 n.l. filosof a teolog Aurelius Augustinus (354-430 n.l.) nebo též sv. Augustin. Řehole sv. Augustina se stala základním textem a počátečním bodem řeholního života na křesťanském západě, což reprezentuje bezpočet řeholních křesťanských společenství, které tato řehole inspirovala a jež se s ní ztotožňuje. Informace dostupné In www.premonstrati.org [online]. [citace 2013-03-16].

Dostupné z: <http://www.premonstrati.org/?s=augustin>

¹¹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 65.

¹² ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 7.

¹³ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 66.

¹⁴ Tamtéž, s. 66.

Hugo de Fosses v roce 1128 během první kapitule řádu vyhláší závazné normy premonstrátů a určuje tak pevnou strukturu tohoto nového církevního řádu.¹⁵ Obdobně jako jiní augustiniánští kanovníci rovněž premonstráti, díky svým nenáročným požadavkům přitahovali osoby z řad nižší šlechty i biskupů a řád se rozrůstal v oblasti severní Francie, Německa a Nizozemí,¹⁶ ale například také ve Skotsku, Švýcarsku, Lotrinsku, Itálii, Řecku, Palestině, i v Čechách, kde byla zakládána četná opatství.¹⁷ K roku 1156 se uvádí již 100 komunit tohoto řádu. V roce 1164 prameny zaznamenávají po celé Evropě v Palestině a na Kypru 261 klášterů a v roce 1250 počet vzrůstá na 466 kanonií Premonstrátského řádu. Obdobně jako jiné církevní řády premonstráti strádali válkami, reformacemi a sekularizacemi, ať to bylo v 15. století v Čechách za husitských válek, nebo v 16. století v Německu v období reformace, kdy bylo zničeno mnoho premonstrátských center, a to včetně kanonie v Magdeburku, kde byl do té doby pohřben zakladatel Premonstrátského řádu sv. Norbert z Xantenu.¹⁸ Ostatky tohoto světce jsou za pomoci tehdejšího strahovského opata Kašpara z Questenberku přemístěny do strahovského kláštera v Čechách. Zde jsou ostatky Svatého Norberta z Xantenu uloženy dodnes a uctívány jako ostatky zemského patrona. V 18. století prostřednictvím misí premonstráti pronikají také do Ameriky a Afriky.¹⁹ V období francouzské revoluce přicházejí premonstráti o své sídlo generální opatství Prémontré. Církevní majetek je národním shromážděním znárodňován a řád je omezen při možnosti přijímat do svých řad nové členy. Dne 23. února 1790 byly zrušeny ve Francii všechny církevní řády, kromě těch, které se ve své činnosti zabývaly výukou mládeže a péčí o nemocné. Chrám v Prémontré byl následně

¹⁵ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

¹⁶ LAWRENCE, H. *Dějiny Středověkého mnišství*, s. 168.

¹⁷ ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 8.

¹⁸ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 67.

¹⁹ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 41.

zbořen a zbývající budovy byly přebudovány na azylový dům. Dalším potíží v 18. století čelili premonstráti i v rakouských zemích v období josefínské sekularizace. Nejprve v roce 1772 bylo dekretem zakázáno spojení jednotlivých premonstrátských klášterů s generálním opatstvím v Prémontré, následně v roce 1781 byla zrušena exempce a klášterní sídla byla dále omezována. Některé kanonie byly zlikvidovány a rozpuštěny. Premonstráti překonávají i tuto krizi a v říjnu 1883 dochází k obnově jednoty církevního řádu. V současnosti jsou premonstráti rozděleni do šesti cirkarií (anglické, skandinávské, německé, maďarské a československé), které působí napříč kontinenty v Evropě, Severní Americe, Jižní Americe, Africe, Asii i Austrálii.²⁰

2.2 Struktura a zaměření řádu

Řádová pravidla premonstrátů jsou propojením kanovníckého a monastického života, jejich základ tvoří řehole svatého Augustina.²¹ V ní bylo kladeno úsilí na věrnost konání kněžských povinností, kdy členové řádu měli působit, jako kdyby byli andělé mezi jedinci.²² Zakladatel řádu sv. Norbert z Xantenu stanovil pět principů života svých druhů. Prvním principem byla úcta eucharistická (adorace), dále pak úcta mariánská (služba), chvála a oslava Boží – slavnostní bohoslužba (liturgický život), kající život (sebeovládání) a horlivost pro spásu duší, radostná pokora a umírněnost (apoštolát).²³

²⁰ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 69.

²¹ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 41. Text řehole sv. Augustina je například dostupný In www.premonstrati.org [online]. [citace 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.premonstrati.org/?s=augustin>

²² ŘÍČAN, R.; MOLNÁR, A. *12 století církevních dějin*, s. 422.

²³ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 65.

Už od počátku existence Premonstrátského řádu se jeho členové věnovali například studiu, meditaci, péči o nemajetné, duchovní správě a zejména také postu a fyzickým pracím.²⁴ Fyzická práce byla v denním harmonogramu duchovních považována za formu asketického cvičení a vyžadovala se od všech členů řádu bez výjimek. Při zrodu tohoto církevního řádu v Prémontré byla skladba tohoto společenství složena jednak z kleriků dále pak z laických konvršů, a to i ženského pohlaví. Vznikaly tak dvojkláštery s členy mužského a ženského pohlaví. Tento vývojový trend byl ale zastaven v roce 1135 příkazem generální kapituly. Od této doby jsou budována sídla řádu odděleně, samostatně dle pohlaví.²⁵

Nejvyšším představitelem řádu je generální opat, který do roku 1790 měl sídlo v arcidiocézi Prémontré a později od roku 1937 v Římě. Pomoc generálnímu opatovi nejdříve zajišťovali opati z Floreffe, Laonu a Cuissy (tzv. otcové řádu). V roce 1320 řád prochází strukturální reformou a je rozdělen do 30 správních okrsků, tzv. cirkacií, v jejich čele stanuli cirkátoři a v dalším období generální vikáři. Výchozím článkem struktury premonstrátů byl řádový dům, který v oblasti západní Evropy měl postavení opatství a ve východní a střední Evropě postavení probošství. Každoročně se také vykonávala v arcidiocézi Prémontré generální kapitula řádu, později se konala jednou za 3 roky a v dalších správních střediscích této církve (cirkaciích) se pořádala provinciální kapitula.²⁶ Mezi důležité řádové funkce náleží též například převor, podpřevor, cirkátor, provizor, cantor a představeným kleriků je takzvaný magister clericorum. Premonstráti používají zároveň jak své křestní jméno, tak i jméno řeholní.²⁷ Členové řádu oblékají řeholní oděv bílé barvy,²⁸ který je

²⁴ ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 8.

²⁵ LAWRENCE, H. *Dějiny Středověkého mnišství*, s. 168.

²⁶ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

²⁷ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

²⁸ Tamtéž, s. 42.

přepásán šňůrou²⁹ tzv. cingulem. Oděv je doplněn škapulířem³⁰ a rovněž bílou pokrývkou hlavy,³¹ tzv. biretem. Součástí tohoto hábitu je také mozeta s menší kapucí.³² Pro chórovou službu jsou vybaveni amulzí a rochetou a v zimním období pláštěm (cappa).³³ Řádovým znakem jsou dvě zkřížené zlaté nebo stříbrné opatské berle, které jsou umístěny na modrém štítu posetém zlatými nebo stříbrnými liliemi.³⁴

²⁹ KYBALOVÁ, L.; HERBENOVÁ, O.; LAMAROVÁ, M. *Obrazová encyklopedie módy*, s. 507.

³⁰ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

³¹ KYBALOVÁ, L.; HERBENOVÁ, O.; LAMAROVÁ, M. *Obrazová encyklopedie módy*, s. 507.

³² JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

³³ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

³⁴ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

3 PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Cílem této části je charakterizovat vývoj Premonstrátského řádu ve střední Evropě, konkrétně na území Čech a Moravy, popsat vznik a existenci významných center tohoto církevního řádu ve výše uvedené geografické oblasti (mimo klášter Teplá, kterému budou speciálně věnovány další kapitoly této práce).

3.1 Příchod premonstrátů do českých zemí

V českých zemích se premonstráti objevují již ve 12. století (v letech 1143-1144), kdy přicházejí z porýnské kanonie ze Steinfeldu. Jejich sídlem se stává pražský Strahov.³⁵ Tato nová premonstrátská kolonie byla známa pod jménem Sion nebo rovněž pod pojmenováním Strahov. Tak vzniká nová odnož tohoto církevního řádu, která se rozprostírala nejen v Čechách, ale zasahovala i na území Moravy.³⁶

Velké přičinění o to, že premonstráti přicházejí a usazují se v nové lokalitě ve střední Evropě, má hned několik historických osobností českých dějin. Je to zejména tehdejší arcibiskup Jindřich Zdík, který do kontaktu s Premonstrátským řádem přichází během II. lateránského koncilu konaného v Římě a také během svých cest po Svaté zemi. Po svém návratu z cest se arcibiskup Jindřich Zdík zasazuje, aby tento církevní řád působil i v Čechách a na Moravě, a to z důvodu jejich reformátorských úsilí o osvobození církve od světské moci. Dalšími osobnostmi, které mají rozhodující podíl na příchodu nového řádu na území Čech a Moravy je tehdejší panovník Vladislav II. a jeho žena Gertruda. Tento panovník v roce 1140 provedl fundaci a jako budoucí místo premonstrátského kláštera byl vybrán vrch na pražském Strahově, který se nalézá západně od Pražského hradu. Arcibiskup Jindřich Zdík

³⁵ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

³⁶ ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 9.

přiměl také pražského biskupa Jana, aby nově vznikajícímu klášteru přidělil pozemky.³⁷ Nedlouho po usazení premonstrátů v pražském Strahovském klášteře vznikají na území Čech a Moravy další sídla tohoto řádu.³⁸ V roce 1145 je založena strahovskými premonstráty kanonie v Litomyšli, jejíž příslušníci následně v roce 1150 zakládají sídlo v Hradisku. Strahovští premonstráti dále v roce 1190 zakládají Louku, následně v roce 1193 klášter v Teplé a poté v roce 1209 Zábřdovice. Toto společenství nedlouho po svém založení v roce 1211 založilo ženský klášter premonstrátek v Nové Říši, který byl o několik století později (v roce 1641) odevzdán ke správě premonstrátským kanovníkům a v roce 1733 se toto duchovní sídlo stává opatstvím. V roce 1149 je také porýnskou komunitou premonstrátů založeno opatství želivské. Toto opatství potom v roce 1187 zakládá další opatství v Milevsku.³⁹

Premonstráti se rovněž usazují i v menších komunitách na území Čech a Moravy, například v domech v Havlíčkově Brodu, na Svatém Kopečku u Olomouce, v Kněžicích, Svitavách, Jihlavě, Křtinách, Jesenci a v Šebetově.⁴⁰ Kanovníci také usilovali o rozvoj vzdělanosti na osídleném území. Ve všech spravovaných kanoniích byly inkorporovány farní kostely, mnohé z nich vedly školská zařízení, například teologický ústav Colegium Norbetinum v Praze.⁴¹ Později premonstráti řídili reálky v Liberci, Rakovníku a gymnázia v Žatci, v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě a v Plzni.⁴²

V českých zemích se premonstráti těšili velké vážnosti. V počátcích svého působení na území Čech a Moravy nahradili v některých centrech

³⁷ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 74-75.

³⁸ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

³⁹ ARDURA, B.; DOLISTA, K. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, s. 9.

⁴⁰ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

⁴¹ Tamtéž, s. 42.

⁴² VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

jiný již dříve usazený benediktínský církevní řád. Jednalo se o 3 lokality (Litomyšl, Želiv, Hradisko). V pobělohorském období premonstráští opati (strahovský, želivský, tepelský) zasedali na sněmu ve funkci zemských prelátů. K zvýšení věhlasu tohoto církevního řádu přispělo i rozhodnutí převést ostatky zakladatele řádu sv. Norberta z Xantenu ze saského Magdeburku do Prahy a jeho následné prohlášení za spolupatrona české země v roce 1627.⁴³ Zároveň členové Premonstrátského řádu přispěli v českých zemích k rozvoji vědy, školství a kultury, také i osobnostmi z vlastních řad. Z celé řady těchto představitelů se jedná například o kronikáře Jarlocha nebo strahovského opata Jeronýma Hirnheima (1635-1679), malíře Siarda Noseckého (1693-1753), louckého kapitulára Prokopa Diviše (1698-1765), nebo též autora prvního rozsáhlého umělecko a historického lexikonu Čech Jana Bohumíra Dlabače (1758-1820).⁴⁴ Premonstráti se ale i v geografické oblasti českých zemí nevyhnuli obtížím ve své existenci. Velkým zásahem do činnosti tohoto církevního řádu byly husitské války v průběhu 15. století. Během těchto válek byla ztracena velká část premonstrátských center na území českých zemí. Obnova začíná až v 16. století za období tzv. rekatolizace.⁴⁵ Vedle husitských válek v 15. století premonstráty zasahují i josefínské reformy v 18. století. Tyto reformy jsou spojeny s redukcí starobylých opatství v Hradisku, Milevsku, Louce a v Zábřovicích. Další problémy přicházejí ve 20. století, za období komunistické vlády, kdy jsou církevní řády včetně premonstrátů vystaveny perzekuci. I tyto obtíže premonstrátský řád překonává.⁴⁶ Po roce 1989 premonstráti získávají zpět pod svou správu opatství na pražském Strahově, v Teplé, v Želivi a v Nové Říši.⁴⁷

⁴³ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 75.

⁴⁴ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

⁴⁵ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

⁴⁶ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 75.

⁴⁷ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

4 KLÁŠTER PREMONSTRÁTŮ TEPLÁ

V této kapitole se zaměřuji na historický chronologický přehled Kláštera premonstrátu v Teplé od samotného vzniku této kanonie fundátorem rytířem blahoslaveným Hroznatou na konci 12. století, až po období zrušení kláštera komunistickým režimem v polovině 20. století. Jednotlivé historické úseky jsou členěny dále do podkapitol. V rámci nich nejsou popisována jen čistě historická data související s tepelskou kanonií, ale zaměřuji se i na vybrané osobnosti z řad Premonstrátského řádu a vliv a přínos tohoto kulturního, duchovního centra napříč dějinnými událostmi.

4.1 Vznik kláštera

Západočeský region byl v období raného středověku hraniční oblastí, která oproti vnitrozemí českých zemí byla slaběji osídlena. Ve 12. století se i tato oblast stává cílem systematické kolonizace. Vedle vládnoucích panovníků se kolonizátory stávají i šlechtické rody a velký význam při osidlování tohoto kraje mají i církevní řády, které zde zakládají svá klášterní sídla. Nejstarším vybudovaným klášterem v tomto regionu je benediktinský klášter v Kladrubech založený v roce 1115 Vladislavem I. Následně zde v letech 1144-45 vznikají cisterciácké kláštery v Plasích a Nepomuku. Klášter premonstrátů v Teplé je zakládán pravděpodobně v roce 1193 velmožem Hroznatou a je nejstarší kolonií premonstrátů v západních Čechách.⁴⁸

Klášter se od svého založení stává kolonizačním centrem regionu, později od roku 1322 nazývaného Chebsko. Svou polohu má severovýchodně 12 km od Mariánských Lázní a 50 km jihovýchodně od

⁴⁸ CHARVÁTOVÁ, K. Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století. *Historická geografie*, s. 71-72.

Karlových Varů v Tepelské vrchovině v nadmořské výšce 660 m.⁴⁹ Klášter byl založen zhruba ve vzdálenosti 2 km od osady Teplé, která vznikla nejspíše jako jeden z opěrných bodů obchodní cesty z českých zemí do Bavorska. Vzdálenost kláštera od osady Teplá byla nejspíše zvolena záměrně. Premonstráti nejsou městským řádem, ale řádem kolonizačním. Jejich řádové předpisy jim určovaly určitou distanci od již osídlených míst. To bylo považováno za potřebné k zajištění patřičného klidu, který byl prostředkem k rozjímavému životnímu stylu řeholníků.⁵⁰ Klášter premonstrátů v Teplé za svou existenci vděčí českému šlechtici a dvořanu Hroznatovi z Ovence.⁵¹ Ten se měl zúčastnit III. Křížové výpravy.⁵² V Čechách verboval nové bojovníky na tuto výpravu papežský legát Petr z Kapue. V roce 1197 Hroznata přijal kříž a vydal se na shromaždiště výpravy do Apulie východně od italského města Neapol. Nejprve však Hroznata zamířil do Říma, kde mu tehdejší papež Celestin III. vydal dne 7. srpna 1197 tři listiny, ve kterých přijímá klášter v Teplé do své ochrany, opatovi uděluje pravomoc nosit mitru a prsten a poutníkům mířící do Teplé slibuje odpustky. Výprava do Svaté země se však nakonec neuskutečnila z důvodu morové epidemie a úmrtí vůdce výpravy německého císaře Jindřicha.⁵³

Přesné datum, kdy byl tento klášter založen, není známo. Nejčastěji se uvádí rok 1193, ale spolehlivě je existence doložena až v roce 1197,⁵⁴ a to prostřednictvím listiny tzv. „Hroznatovy závěti“

⁴⁹ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 15.

⁵⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 25.

⁵¹ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 15.

⁵² Křížové výpravy byly jevem v 11-13. století a za jejich příčinu se jim udává okupace Jeruzaléma a Svaté země, seldžuckými Turky v roce 1071. Více o křížových výpravách HLINOMAZ, M., Blahoslavený Hroznata Tepelský: přehled stavu současných znalostí o jeho životě: Hroznatovo přijetí kříže, neuskutečená účast na křížové výpravě. In *Na Hroznatově mise*.

⁵³ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 9-10.

⁵⁴ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 138-139.

z března 1197, která je pokládána za zakládající listinu tepelského kláštera završující jeho vznik.⁵⁵ Tato listina je také první známou soukromou listinou, kterou zpečetil český šlechtic.⁵⁶ V ní mimo jiné Hroznata zmiňuje svůj úmysl vydat se na výše uvedenou křížovou výpravu⁵⁷ a odkazuje svůj majetek klášteru, služebníkům a svým příbuzným.⁵⁸ Dokument následně potvrzuje i biskup Jindřich Břetislav a klášteru se tak dostává právního a majetkového zabezpečení.⁵⁹ Biskup Jindřich Břetislav v této konfirmaci potvrdil nejen Hroznatovu donaci, ale také daroval klášteru území mezi Dolním Žandovem a pohraničním hvozdem.⁶⁰

Po návratu z nezdařené křížové výpravy Hroznata váže svůj život s klášterem v Teplé. Po úmrtí manželky a syna vstupuje do řádu.⁶¹ Nejspíše se tak stalo za vlády papeže Inconce III.⁶² Do dnešní doby však není úplně znám motiv, který ho k tomu vedl.⁶³ V klášteře má postavení tzv. fundátora a zastává zde i funkce probošta a administrátora.⁶⁴

Nový konvent je osídlen 12 členy premonstrátského řádu ze strahovského kláštera pod vedením opata Jana.⁶⁵ Tento způsob osidlování nových premonstrátských kanonií je odlišný oproti osidlování prvních klášterů v českých zemích, kde se usadili řeholníci a řeholnice z

⁵⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 27.

⁵⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá* In *Historický sborník Karlovarska*, s. 15.

⁵⁷ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 140.

⁵⁸ Tamtéž s. 106.

⁵⁹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 9.

⁶⁰ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 20.

⁶¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 229.

⁶² KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 159.

⁶³ Více o možných motivech vstupu Hroznaty do církve popisuje KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 157-166.

⁶⁴ Tamtéž, s. 167.

⁶⁵ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 10.

oblasti Porýní z klášterů Steinfeld a Dünnwald.⁶⁶ V novém tepelském klášteře byl vybudován chrám ve stylu románské baziliky. Klášter byl také obklopen prostou zdí s věžemi a příkopem.⁶⁷ Nově vzniklému tepelskému klášteru jsou také přiznávána mnohá práva, jak se dozvídáme z dochovaných listin.⁶⁸

Tragická událost pro tepelský klášter nastává v roce 1217, kdy byl na cestě do Hroznětína zajat zakladatel kláštera chebskými loupeživými rytíři, kteří ho internovali a požadovali za něj po klášteru zaplacení výkupného. Hroznata však dle dochovaných tradic v červenci roku 1217 v tomto zajetí umírá.⁶⁹ Únoscí a vrazi Hroznatovi nejsou do dnešní doby známi. Pravděpodobně by to mohl být některý z členů chebského rodu ministeriálů z Hohenberku, který byl nejspíše veden majetkovým motivem (sporem o území).⁷⁰ Tělo zesnulého zakladatele bylo následně převezeno zpět do tepelského kláštera, kde bylo pochováno před hlavním oltářem ve zdejším Chrámu Páně.⁷¹ Smrt zakladatele premonstrátské kanonie se pak v dalším dějinném vývoji stala předlohou k vytvoření Legendy o blahoslaveném Hroznatovi (*Vita fratris Hroznatae*).⁷² Hroznata byl po své smrti uctíván, a to nejen v západočeském regionu (klášter Teplá, Chotěšov), ale i v premonstrátských kanoniích v zahraničí. O několik století později, v roce 1897, byl rozhodnutím papeže Lva XIII. prohlášen

⁶⁶ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 138.

⁶⁷ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 10.

⁶⁸ Jedná se například o listinu vydanou papežem Inocencem III., z roku 1202, v níž papež přijímá klášter v Teplé pod svou ochranu a zároveň mu potvrzuje výsady udělené panovníkem Přemyslem Otakarem I. Více o nejstarších listinách tepelských listinách In KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 13-37.

⁶⁹ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 206.

⁷⁰ Tamtéž, s. 223.

⁷¹ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 14.

⁷² Tato legenda byla poprvé vydána premonstrátským opatem Zikmundem Kohelem a bruselským premonstrátem Aubertem Miraem na začátku 17. století. Následně byla překládána do několika světových jazyků. Více In KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 37-59.

za blahoslaveného.⁷³ Ani tragická smrt zakladatele kláštera však nezabránila dalšímu rozvoji této premonstrátské komunity, která se v dalších letech stala špičkou další kolonizace v západočeském regionu.⁷⁴

4.2 Historický přehled

4.2.1 Tepelský klášter od středověku do období reformace

4.2.1.1 Klášter Teplá ve 13. a 14. století

Po smrti rytíře Hroznaty skončilo pro tepelský klášter období donací. Majetek kláštera byl získán zakladatelem této kanonie. Jednalo se například o panství Teplá, nebo trhovou ves Hroznětín. Od smrti svého zakladatele byl však klášter nucen pořizovat další majetky na vlastní náklady. Další majetek byl pořizován za kombinací dvou prostředků, a to koupě a směny. V roce 1233 se stává vlastnictvím kláštera rozsáhlý vižďínský újezd (obsahující 17 vsí). Ve 13. století se celkově zvětšuje pozemkové vlastnictví kláštera a současně dochází ke koncentrování původně roztroušených majetků formou směny a prodeje vzdálených statků.⁷⁵

Klášter premonstrátů také ve 13. století pokračuje v provádění kolonizace západočeského regionu, která byla započata již zakladatelem kláštera Hroznatou. Stav osídlení této oblasti je znám až od roku 1273. Klášter prováděl kolonizace jak na Tepelsku, tak i v okolí svého Hroznětínského statku. Na konci 13. století klášterní majetek zahrnoval

⁷³ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 13.

⁷⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 27-30.

⁷⁵ CHARVÁTOVÁ, K. Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století. *Historická geografie*, s. 74-75.

více než 80 vesnic, nejméně 3 městečka (Teplou, Úterý, Hroznětín) a nejméně 2 hospodářské dvory.⁷⁶

Ve 13. století také přímo v areálu kláštera probíhá stavební činnost. Tehdejší opat Benedikt nechává přistavět jižně od vchodu do kláštera kapli všech Svatých a klášterní kostel je osazen zvony. Bohužel negativní jevy se klášteru nevyhýbají ani ve 13. století. V roce 1278 je klášter v Teplé vydrancován a vypálen vojsky Oty Braniborského. Opat Hugo prchá před tímto vojskem do Plzně a do kláštera v Teplé se vrací až po zklidnění politické situace. V dubnu roku 1285 je zde znovu vysvěcen klášterní kostel. Duchovenstvo v klášteře v Teplé také muselo čelit po roce 1278 tzv. krajským soudům, které se snažily omezit práva tepelského kláštera a využít tak nastalé vnitropolitické situace. Pomoc tepelští kanovníci získávají až s příchodem nového panovníka Václava II. Ten vydává v roce 1293 ochrannou listinu pro tepelský klášter. V tomto dokumentu potvrdil dosavadní výsady tepelských premonstrátů (privilegia, svobody, majetku). Následně roku 1298 byl klášter v Teplé odňat z působnosti plzeňského soudu.⁷⁷

Na počátku 14. století byla kanonie premonstrátů v Teplé nucena zastavit část svého majetku, důvodem byla velká neúroda z let 1313, 1315 a 1316. Z klášterního hospodářství se zastavují na 10 let vsi Buk, Luky a Číhaná. Následně také přichází o vsi Kramolín, dvůr Jarov a ves Branišov. Toto klášterní hospodářství se dává do zástavy jak šlechticům, tak loketskému purkrabímu. Za vlády tepelského opata Petra I. dochází k částečnému zklidnění poměrů a klášter získává podací právo k farám v Senomatech, Kněževsi a také ochranu proti loketským purkrabím.⁷⁸

⁷⁶ CHARVÁTOVÁ, K. Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století. *Historická geografie*, s. 75-81.

⁷⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 30-31.

⁷⁸ Tamtéž, s. 31.

V roce 1331 Klášter premonstrátů v Teplé navštívil tehdejší král Jan Lucemburský. Stalo se tak během jeho cesty do Francie 13. a 14. prosince 1331.⁷⁹ Další z tepelských opatů Beneda z Volfštejna nevyňikal hospodářským talentem a byl nucen omezit počet nemovitého majetku kanonie. Za takovou redukci majetku si vysloužil kritiku z řad členů klášterních bratří. Situace se zlepšila až za vlády panovníka Karla IV., kdy byla znovu zahájena těžba v železných dolech v Hroznětíně. Klášteru pomáhá chotěšovský probošt Petr, který mu věnoval 5 hřiven ročních důchodů. Dalším dárce je borský farář Beneda s příspěvkem ve výši dvou kop grošů. Stabilizace fiskálního stavu tepelské kanonie přichází s následujícími tepelskými opaty Eyringem a Heřmanem, kdy jsou dluhy tepelské kanonie uhrazeny. V roce 1378 dal opat Heřman vybudovat Nový rybník, který je umístěn západně od kláštera a dochoval se až do současnosti. Tento příznivý vývoj premonstrátské kolonie v Teplé byl morovou epidemií v roce 1381 přetrhán.⁸⁰ Epidemie byla tak intenzivní, že zasáhla nejen klášter v Teplé, ale i okolní české obyvatele tepelského regionu.⁸¹ Morové nákaze podlehl mnoho duchovních, a to včetně zdejšího opata. V některých okolních vesnicích byla epidemie tak silná, že vesnická aglomerace prakticky neměla skoro žádné obyvatelstvo. Reálně tak hrozila situace, že Tepelsko postihne celkový hospodářský sestup.⁸² Tento problém se rozhodl vyřešit nový tepelský opat Bohuš z Otěšic povoláním německých kolonistů do tepelského regionu.⁸³ Němečtí kolonisté se ujali opuštěných hospodářství. Tímto dosídlením německé komunity bylo také nahrazeno zvykové právo české právem emfyteutickým či právem purkrechtním. Opat Bohuš z Otěšic za

⁷⁹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 122.

⁸⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 31-33.

⁸¹ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 16.

⁸² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 33.

pomoci nových udělených městských výsad Teplé a Jankovicím podpořil rozvoj zemědělství a řemesel. Ke klášterním statkům dále přikoupil Chodovou Planou a nashromáždil finanční prostředky v takové míře, že mohl poskytovat půjčky sousedícím feudálům. Na konci 14. století tedy dochází k hospodářskému růstu klášterního panství, a to překvapivě nedlouho po morové epidemii.⁸⁴

4.2.1.2 Klášter Teplá v 15. století

Konec 14. a začátek 15. století je spojen s výraznou postavou tepelského profesora a chotěšovského probošta Sulka z Rýzmburka, který patřil mezi členy královské rady a důvěrníky krále Václava IV. Byl to zdatný válečník, jehož politický význam přesahoval jeho domovský klášter.⁸⁵

Oproti jiným duchovním centrům klášter premonstrátů v Teplé přežívá období husitských válek bez závažnějších škod. Papežský legát Jindřich kardinál Beaufort sice v roce 1428 tepelským kanovníkům uděluje souhlas v krajním případě nouze celebrovat pomocí přenosného oltáře, ale této výsady klášter nemusel využít.⁸⁶ Velkou mírou pravděpodobně přispěl k odvrácení vyplenění a vydrancování kláštera v Teplé husitskými vojsky i tehdejší tepelský opat Racek z Rýzmburka (1411-1444), který klášter připravil k obraně proti možnému útoku husitských vojsk a navíc se těšil podpoře okolní katolické šlechty.⁸⁷ Klášter Teplá, ač ušetřen bojových vřav husitů, potýkal se v období husitských válek s požadavky krále Zikmunda, které velmi zatěžovaly klášterní hospodářství.⁸⁸ V letech

⁸³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 2-3.

⁸⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 33.

⁸⁵ Tamtéž, s. 34.

⁸⁶ Tamtéž, s. 33.

⁸⁷ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 32.

⁸⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 33.

1427 a 1437 panovník Zikmund zastavuje klášteru některé statky.⁸⁹ Jednalo se například o klášterní statek v Hroznětíně, který byl prodán králi v roce 1437. Tyto nároky panovníka přispěly k zadlužení kanonie, kterou doprovázela i v roce 1442 neúroda v zemědělství. Ztrátu klášterního majetku opat Racek kompenzoval tím, že 2 osadám, Mnichovu v roce 1437 a Úterý v roce 1439, udělil městská privilegia.⁹⁰ V období Basilejských kompaktát (1434) přichází pro Klášter premonstrátů v Teplé čas relativního klidu. Tento stav je však doprovázen rychlým střídáním 4 tepelských opatů ve funkci. V roce 1444 umírá opat Racek, v roce 1449 umírá i jeho nástupce opat Jan II. Čeněk, v roce 1454 opat Václav a nakonec rok 1458 znamená konec vlády opata Alberta.⁹¹

V roce 1459 je zvolen tepelským opatem Zikmund Hausmann, původem ze Saska. Tato výrazná premonstrátská osobnost v tepelské kanonii tuto funkci vykonává celých 48 let (1458-1506). Svou funkci zastával v nelehkém dějinném období po husitských válkách za období vlády krále Jiřího z Poděbrad, jehož centrální panovnickou moc podporoval. V souvislosti s touto podporou českého krále byl vzat opat Zikmund papežským legátem Rudolfem, biskupem lavantským, do klatby a bylo rozhodnuto o propadnutí jeho klášterních statků. Následně byl klášter v Teplé v květnu 1467 napaden Jindřichem z Plavna.⁹² Tepelská kanonie byla vydrancována a poničen byl v klášteře kostel Všech svatých.⁹³

⁸⁹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 122.

⁹⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 35.

⁹¹ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 32.

⁹² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 37.

⁹³ Více o přepadení kláštera v květnu 1467 uvádí DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 174-177.

Opat Zikmund byl v roce 1467 v Chebu nucen se distancovat od podpory krále Jiřího z Poděbrad, což ho zbavilo všech církevních trestů. V dalším období své funkce se zaměřil na obnovu kláštera. Dosáhl návratu ukořistěných klášterních statků pod vlastnictvím kláštera. Dále přispěl k rozvoji hospodářství tepelské kanonie zakládáním nových rybníků a mlýnů v souladu s tehdejšími trendy rozvíjejícího se vrchnostenského velkostatku. Také vydal důlní privilegia pro obnovu a rozšiřování dolování.⁹⁴ Roku 1486 bylo v klášterních statcích u Mnichova objeveno velké ložisko stříbrné rudy.⁹⁵

V roce 1490 byl znovu vysvěcen rekonstruovaný kostel Všech svatých, který byl poničen při vydrancování kláštera v roce 1467.⁹⁶ Svěcení bylo provedeno naumburským biskupem sufragánem Jindřichem.⁹⁷ V kostele byly umístěny celkem 3 oltáře (jeden hlavní zasvěcený Všem svatým, a 2 postranní, jižní zasvěcený Čtrnácti pomocníkům a severní zasvěcený 11000 pannám). Kostel mimo jiné sloužil jako místo k organizování poutí, které měly velkou účast lidu. V 17. století je však toto místo popisováno jako zpustlé a sloužící jako hospodářská budova.⁹⁸

Reformátorské úsilí opata Zikmunda však neprobíhalo jen u klášterních statků a nemovitého majetku kanonie, ale přímo i v řadách

⁹⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 37-38.

⁹⁵ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 122.

⁹⁶ DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 179.

⁹⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 39.

⁹⁸ DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 179.

premonstrátského duchovenstva v Teplé.⁹⁹ Řeholní kázeň reformoval za pomoci příkladných členů Premonstrátského řádu ze Saska, zejména z kanonie Magdeburku. Opačným směrem byli vysláni z kanonie v Teplé mladí řeholní bratři.¹⁰⁰ Opatu Zikmundovi se tak podařilo obnovit klášterní kázeň zejména dodržováním řehole sv. Augustina a dodržováním denního řádu.¹⁰¹

Opat Zikmund byl v neposlední řadě osobností, která podporovala financování vědy a umění. Nechal zřídit v tepelském klášteře knihovnu, která byla obohacena o mnoho děl.¹⁰² Knihovni sbírka ve své době měla přibližně sedm stovek knih.¹⁰³ Postava opata Zikmunda je tedy výraznou osobností dějin kanonie v Teplé, kdy tento klášter v nelehkém dějinném období dokázal odvrátit od záhuby a naopak pozvednout život v kanonii v Teplé na novou úroveň.¹⁰⁴

4.2.2 Tepelský klášter od období reformace po osvícenství

4.2.2.1 Klášter Teplá v 16. století

Po smrti opata Zikmunda (1506) byl v následujícím roce jeho nástupcem zvolen dosavadní tepelský farář opat Jan Fröstl a po něm od roku 1509 se opatem stává Petr II. Na přelomu 15. a 16. století pokračuje pozitivní vývoj v tepelské kanonii. Oběma opatům se podařilo rozmnožit klášterní statky o několik nových rybníků, pokračovat ve stavebních úpravách v klášteře, jejichž výsledkem byl například nákladně vyzdobený

⁹⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 38-39.

¹⁰⁰ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 15-16.

¹⁰¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 39.

¹⁰² SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 32.

¹⁰³ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 16.

¹⁰⁴ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 32.

kostel.¹⁰⁵ V kostele byly zbudovány další 2 oltáře, z nichž jeden byl zasvěcen sv. Jakubu apoštolu a sv. Kryštofovi, druhý z oltářů sv. Máří Magdaleně a jižní věž kostela byla osazena 2 novými zvony. Interiér kostela byl také vyzdoben sochou Panny Marie a archanděla Gabriela.¹⁰⁶ Podrobnější výčet pořizovaných předmětů v období je možné nalézt ve zpracované studii.¹⁰⁷

Současně kanonie v Teplé prožívala vzestup i v duchovní oblasti a pomáhala při obnově jiným řádovým kanoniím. V průběhu první čtvrtiny 16. století se i v okolí Teplé začíná projevovat napětí, které předcházelo německé selské válce. Tyto nepokoje přicházejí do Teplé zejména z oblasti Jáchymovska. Situace se vyhrcoje v roce 1525, kdy sociální a náboženské bouře jsou násobeny imigrací komunity horníků ze Saska.¹⁰⁸ Téhož roku je kanonie v Teplé vystavena rabování ze strany vzbouřených poddaných. Situaci dle dochovaných zdrojů zachraňuje starý řeholník Bartoloměj, který zabránil většímu ničení kostelního zařízení tím, že domlouval rabujícím vzbouřeným poddaným a následně je pozval do klášterního sklepa na pivo, čemuž rabující poddaní dali větší prioritu než, aby dále ničili kostelní zařízení.¹⁰⁹

Opat Antonín (ve funkci od 1526 do roku 1535) však nebyl mužem, který by dostal pod kontrolu uvolňující se náboženskou disciplínu v kanonii.¹¹⁰ Na Tepelsku se začalo rozšiřovat luteránství, a to zejména

¹⁰⁵ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 42.

¹⁰⁶ DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 182.

¹⁰⁷ Více In DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje* s. 181-184.

¹⁰⁸ HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 42.

¹⁰⁹ DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 183.

¹¹⁰ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 35.

v německé komunitě obyvatelstva. Luteránství se začalo šířit i za brány tepelského kláštera, což mělo negativní vliv na řeholní disciplínu, která byla navíc poznamenána i odchodem některých řeholníků z kanonie.¹¹¹ Situace uvnitř kanonie v Teplé se začíná pomalu zlepšovat až s příchodem nového opata Jana Kurze, bývalého opata strahovského kláštera (který byl ve funkci tepelského opata od roku 1535 do roku 1559). Nový opat upevňuje uvolněnou klášterní disciplínu v místním konventu a dbá na důsledné dodržování řehole. K podpoře reformy duchovenstva přispívá jeho čin z roku 1550, kdy zakládá domácí teologické studium potřebné k duchovní výchově noviců.¹¹² Opat se také zasloužil o vybudování místního špitálu,¹¹³ který byl umístěn v nedalekém městečku Teplá a měl kapacitu pro 9 pacientů. Ve své charitativní činnosti dále opat uvedl v praxi dvakrát ročně obdarování chudých jídlem a peněžními prostředky.¹¹⁴ Opat Kurz také během svého působení ve funkci musel čelit problémům s pokusy získat klášterní majetek pod světskou správou. V roce 1544 byl dokonce zajat v Praze Jindřichem z Plavna, tehdejším nejvyšším kancléřem království českého a purkrabím míšeňským. Opatovi se podařilo ze zajetí uprchnout¹¹⁵ a následně dosáhnout rehabilitace a navrácení klášterních statků u tehdejšího panovníka Ferdinanda I.¹¹⁶ Několik let poté se klášter v Teplé dostává znovu před existenční problémy. V roce 1549 postihuje Teplou další vlna morové epidemie, která zasahuje i místní kanonii. Morová nákaza se zde vyhýbá jen

¹¹¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 42-43.

¹¹² Tamtéž, s. 44-45.

¹¹³ DOLISTA, K. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 184.

¹¹⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 43.

¹¹⁵ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 122.

¹¹⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 46.

tepelskému opatovi a jednomu dalšímu duchovnímu.¹¹⁷ Zbytek místních řeholníků epidemii podléhá, což vedlo prakticky k vymření klášterních bratří v Teplé. K zachování a obnově klášterního života přispívají premonstrátské řeholníci z Wüzburgu a Vratislavi, kteří jsou v roce 1550 povoláni do tepelského kláštera.¹¹⁸

Ve druhé polovině 16. století mezi tepelskými opaty vynikají svou rekatolizační činností Jan Mauskönig (1559-1585) a Matěj Gehel (1585-1596).¹¹⁹ První ze jmenovaných opatů se podílel také na duchovním vývoji premonstrátské osobnosti Jana Lohela, pozdějšího opata strahovského kláštera.¹²⁰ Zájmu opata Jana Mausköniga se těšil i knihovní fond v Teplé, o čemž dodnes svědčí přítomné svazky v klášterní knihovně opatřené renesančními vazbami a jeho poznámkami. Opat Jan Mauskönig se těšil pozornosti i u pražského světského a arcibiskupského dvora. Mezi jeho přátele patřil i pražský svatovítský kanovník Jiří Barthod Pontana z Breitenberka, který na impuls tepelského opata vydal spis *Vitae fratris Hroznatae* věnující se popisu života zakladatele kláštera v Teplé.¹²¹ Druhý ze jmenovaných opatů Jan Gehel z Podhornsteina pokračoval v rekatolizačním úsilí svého předchůdce.¹²² V roce 1564 bylo v klášterním statku v držení tepelského kláštera u Dolního Kramolína objeveno naleziště stříbrné rudy.¹²³ Právě výnos

¹¹⁷ POPPA, R. *Das Prämonstratenserstift Tepl (Egerland) in Obermedlingen*, s. 422.

¹¹⁸ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 122.

¹¹⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 4.

¹²⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 47. Více o životě a přínosu strahovského opata Jana Lohela In BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 77-78.

¹²¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 48.

¹²² Tamtéž, s. 50-51.

¹²³ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 122.

z tohoto stříbrného dolu umožnil financování berních nároků a také dovolil vyplatit zastavené majetky. Finanční prostředky opat Gehel použil i k renovaci vypálené kostelní věže a k obohacení interiéru tepelského kostela a lze mu tak právem přičíst přínos na zvelebování klášterních statků kanonie premonstrátů v Teplé.¹²⁴ Na konci 16. století je tedy patrné, že na Tepelsku se podařilo zachovat ve větší míře katolické vyznání zejména z důvodů věroučných rekatolizačních aktivit tepelských opatů a zdejšího konventu.¹²⁵

4.2.2.2 Klášter Teplá v 17. a v první pol. 18. století

Na počátku 17. století postihuje klášter velký požár. V červenci roku 1611 poničil oheň budovy opatství i konvent. Tato tragická událost dala podnět k přestavbě kláštera při jeho následné rekonstrukci. První stavební činnost se týkala výstavby nového opatství. Rekonstrukce kláštera se dotýkala i jiných klášterních prostor. Byla zde například vybudována prádelna, stáje, stodola a obnovena škola pro chlapce.¹²⁶ Tehdejší tepelský opat Ondřej Ebersbach (ve funkci od roku 1599 do roku 1629) musel čelit jiným potížím než jen požáru v tepelské kanonii. Jednalo se o tehdejší vnitropolitický vývoj v českých zemích, kdy vzrůstalo náboženské napětí mezi obyvateli vyznání katolického na jedné straně a přívrženci protestantismu na druhé straně, které i přes částečně rekatolizační úsilí se dále šířilo v řadách obyvatelstva. Opat Ondřej Ebersbach v rámci rekatolizace vysílal tepelské řeholní bratry, aby upevňovali katolické vyznání a potírali protestantismus v okolí kanonie. Pro premonstráty v

¹²⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 51-53. Více o výbavě kanonie premonstrátů a stavebních úpravách opatem Janem Gehelem In DOLISTA, K. *Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci*. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 185-186.

¹²⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 53.

¹²⁶ DOLISTA, K. *Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci*. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 187-188.

Teplé však začíná pod vlivem pražské defenestrace nelehké období. Klášter Teplá se postavil na stranu císaře a na pomoc katolické Plzni, společně s dalšími kláštery v západočeském regionu v Chotěšově a v Plasích vysílá v červnu roku 1618 celkem 158 mužů.¹²⁷ V roce 1619 je areál kláštera poničen luteránskými vesničany.¹²⁸

V období 30. leté války jsou klášter a okolní statky vystaveny drancování, jak ze strany saských a švédských vojsk tak i ze strany císařského vojska. Současně byla kanonie v Teplé vystavena zvyšujícímu se fiskálnímu zatížení k pokrytí válečných nákladů obou válečných stran konfliktu.¹²⁹ Nástupcem Ondřeje Ebersbacha se ve funkci tepelského opata stává v roce 1629 Jan Pecher, který se pokoušel pokračovat v reformním úsilí svého předchůdce, avšak nebyl to jednoduchý úkol vzhledem k tehdejší politické situaci v českých zemích (probíhající třicetileté válce).¹³⁰

Další z tepelských opatů Bedřich Füssel (1648-1654) převzal tepelskou kanonii ve špatném stavu. Příčinou byl dlouhý válečný konflikt, který rozvrátil hospodářské a společenské struktury kláštera v Teplé. Po ukončení třicetileté války opat Bedřich Füssel zahájil rekonstrukci klášterního života. Zejména dbal na dodržování řeholní kázně a také na náležité teologické vzdělání řeholních bratří v tepelské komunitě. V této činnosti byl opat Bedřich Füssel tak úspěšný, že tepelští kněží byli vysláni

¹²⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 53-54.

¹²⁸ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 666.

¹²⁹ Přehledný souhrn událostí na Tepelsku během období 30. leté války se věnuje HLINOMAZ, M. více In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 53-61. Údaj o fiskálním zatížení kanonie v Teplé uvádí HLINOMAZ, M. In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska* s. 54. mimo jiné částku 40000 zlatých. Stejnou částku rovněž zmiňuje SCHMIDT, E. Více In SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 39.

¹³⁰ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 39.

nejen na výpomoc do pražské arcidiecéze, ale i do oblastí mimo české země. Velké úsilí opat věnoval obnově klášterního sídla v Teplé. Nechal rekonstruovat klášter a pořídil nové zvony. Zdejší kostel nechal vybavit mešními rouchy. Své úsilí rovněž projevil i v kulturní oblasti, kde vytvořil rukopis přednášek jezuitského astronoma Theodora Moreta v pražském Klementinu. Tento rukopis je součástí klášterní knihovnické sbírky.¹³¹

V březnu roku 1677 zachvátil klášter opět požár a v roce 1680 zasahuje tepelsko vlna poddanského selského povstání, i když jeho průběh byl výrazně klidnější než v jiných oblastech západočeského regionu.¹³² V tomto období se do čela premonstrátů v Teplé dostává další výrazná osobnost, která se zasloužila o rozvoj kanonie. Tou byl opat Raimund II. Wilfert (1688-1724), který také může být právem považován za druhého zakladatele kláštera v Teplé. Právě on se zasloužil o barokní přestavbu tepelského kláštera v letech 1690 až 1721 podle plánu architekta Kryštofa Dienzenhofera.¹³³ Samotná realizace přestavby kláštera byla svěřena do rukou políru Wolfgangu Braunbokovi z Miesbachu.¹³⁴ V letech 1690-1721 byl přestavěn zdejší konvent a prelatura, v letech 1714-1717 a následně ještě v roce 1720 byl do barokního slohu přestavěn také interiér opatského chrámu.¹³⁵

Slavné období tepelského kláštera nastává v polovině 18. století, kdy je zdejším opatem rodák z českých Malesic u Plzně Jeroným Ambros (1741-1767). Ten vykonával svůj úřad v období válek Francie a Bavorska

¹³¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 61-62.

¹³² Tamtéž, s. 62-64.

¹³³ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 39.

¹³⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 64.

¹³⁵ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 123. Podrobnější údaje o barokní přestavbě tepelského uvádí VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. In VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 667-668.

a později válek Rakouských zemí s Pruskem. Opat celkem třikrát musel z kanonie prchat před nepřátelskými vojsky a výrazně podporoval vládnoucí habsburský rod, Marii Terezii a jejího manžela Štěpána Lotrinského. Rakouské země například podpořil věnováním částky 300000 zlatých. V roce 1749 ho císařovna Marie Terezie pověřila výkonem funkce v komisi v Tereziánském katastru. U dvora se opat Jeroným Ambros těšil velké přízni. Byl jmenován císařským radou, byl mu udělen doktorát z oboru teologie a církevního práva a požíval i hodnosti apoštolského notáře. Opatovi Jeronýmu Ambrosovi se podařilo zakončit pozdně barokní výstavbu kláštera. Velkým přínosem je pořízení soch světců, které nechal vyrobit v dílně známého pražského sochaře Ignáce Platzera. Svým přístupem také vylepšil zdejší klášterní domácí studia a klášterní knihovnu rozšířil nákupem spisů. Je také zakladatelem tepelské sbírky nerostů a fyzikálního kabinetu, které se stávají základem pro vznikající klášterní muzeum. O věhlasu tepelské kanonie v této době svědčí i zastoupení tepelských řeholníků v zemském sněmu ve třídě duchovního stavu. Tato výrazná všestranná osobnost tepelských dějin umírá v dubnu roku 1767 v nastupující éře osvícenství. Osvícenské ideje však on sám myšlenkově ani ve svém faktickém konání nepřijal.¹³⁶

4.2.3 Tepelský klášter od osvícenství do pol. 20. století

4.2.3.1 Klášter Teplá v druhé pol. 18. a 19. století

V období konce 18. století a počátku 19. století dochází pod vlivem osvícenství k výrazným společenským změnám, které se odrážejí i do náboženských otázek a působení církve, která hledá odpovědi k nalezení cest, jak plnit své poslání víry v měnícím se politickém a sociálním řádu ve společnosti. Západočeský region včetně tepelského kláštera toto

¹³⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 66-68.

období také intenzivně prožívá. V 80. letech 18. století se i v této geografické oblasti promítá reformní úsilí císaře Josefa II. na omezení počtu církevních sídel. V roce 1782 je zrušen sesterský klášter premonstrátek v Chotěšově a v roce 1785 stejný osud potkává i benediktínský klášter v Kladrubech a cisterciácký klášter v Plasích.¹³⁷ Na rozdíl od jiných duchovních sídel však tepelský klášter během josefínských církevních reforem likvidaci nepodléhá za pravděpodobného přispění tehdejšího tepelského opata Trauttmansdorffa.¹³⁸

Tento tepelský řeholník pocházel z rakouského šlechtického rodu a do kanonie v Teplé přichází v roce 1743 po předchozím studiu na jezuitském gymnáziu v Klatovech a v svatováclavském konviktu v Praze. V tepelské kanonii nejprve prochází různými úřady a po smrti předchozího opata Jeronýma Ambrose je v roce 1767 Kryštof Heřman hrabě Trauttmansdorf zvolen jeho nástupcem ve funkci.¹³⁹ Nový opat se však netěšil velké popularitě u svých řeholních spolubratrů v kanonii. Důvodem byl jeho životní styl, který byl odlišný od klášterní kázně a připomínal spíš šlechtický dvůr.¹⁴⁰ V prelatuře opat pořádal hostiny a hudební koncerty, rád se také věnoval lovu a jiné světské zábavě. To však byla jen jedna z jeho stránek. Na druhou stranu to byl milovník umění, vědy a vzdělanosti, který umožnil studium sociálně slabým dětem na své vlastní náklady.¹⁴¹ V prostorách kláštera v roce 1770 zakládá šlechtický konvikt¹⁴² a následně přeměňuje funkci zdejší latinské školy na školu

¹³⁷ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 18-19.

¹³⁸ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 124.

¹³⁹ HOFFMANN, F. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 84.

¹⁴⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 68.

¹⁴¹ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 43-44.

¹⁴² BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 124.

normální.¹⁴³ Pro své reformní úsilí v oblasti vzdělávání byl tepelský opat Heřman Kryštof hrabě Trautmannsdorf ceněn i u císařského dvora a byl mu svěřen dozor nad normálními školami hned ve 3 krajích (Plzeňském, Klatovském a Loketském). Svou snahu v oblasti vzdělanosti však opat nezaměřil jen do oblasti světské, ale i duchovní. U svých řeholních spolubratrů kladl požadavky na jejich studium, a to nejen ve vědách teologických, ale například i v oblasti lékařství, či metalurgie.¹⁴⁴ Jeho podpora vzdělanosti duchovních byla v souladu s jeho osvícenským názorovým smýšlením. Vzdělávací zařízení měla tedy nejen vychovávat zbožné duchovní, ale také vzdělané efektivní státní občany.¹⁴⁵

Opatovi během jeho funkce byl vytýkán nejen světský životní styl, ale i s tím související neperspektivní hospodaření na klášterním majetku. I přes tradovanou nešetrnost v ekonomické oblasti tepelské kanonie je však nutno uvést, že tento opat se zasloužil o zpětné vykoupení zastavených lesních pozemků od královské komory nedaleko Úšovic. Stalo se tak na přímluvu lékaře doktora Nehra na sklonku roku 1786. Později v 19. století tak v těchto místech mohou vzniknout Mariánské

¹⁴³ HOFFMANN, F. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 84-85. Tato obměna původních latinských škol souvisí s tereziánskou školskou reformou. V rámci reformního úsilí byly nahrazovány původně latinské školy zřizováním nových takzvaných normálních škol. Tato školská zařízení měla pak nařízená státní pravidla pro výuku. In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 69.

¹⁴⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 69. Opat Trautmannsdorf umožnil studium jak mladým premonstrátským duchovním, tak i nečlenům řádu. Mezi významné osobnosti, které prošli tímto vzděláním, je možné zmínit například astronoma Aloise Davida nebo lékařského zakladatele pozdějších Mariánských lázní doktora Johana Josefa Nehra. In HOFFMANN, F. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 86.

¹⁴⁵ HOFFMANN, F. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 86.

Lázně.¹⁴⁶ Od 70. let 18. století musel tepelský opat Kryštof Heřman hrabě Trauttmansdorf také čelit ideovým osvíceneckým proměnám uvnitř kláštera. Vně kanonie vzniká frakce mladých duchovních, která byla ovlivněna studiem filozofie v Praze. Toto uskupení v čele s magistrem filozofie Vavřincem Chrysostomusem Pfrognerem podává žádost k císaři Josefu II. o zrušení kláštera v Teplé. V této podané žádosti mladí duchovní kritizovali opatovo jednání a poměry v klášteře. Návrh však u dvora nedosáhl úspěchu a naopak vlastně posílil opatovo postavení.¹⁴⁷ Předpokládá se, že naopak styky se šlechtou, zemskými úřady a vídeňským dvorem pomohly k uchování tepelského kláštera a uchránily ho před nebezpečím jeho likvidace.¹⁴⁸

Po smrti opata Heřman Kryštofa hraběte Trautmannsdorfa je nejprve klášter v Teplé v letech 1789-1791 pod dočasnou správou strahovského profesora Ambrože Schmidta. Ten tu vykonával funkci takzvaného komendatárního tedy zastupujícího opata a jeho úsilí bylo směřováno k zlepšení klášterního hospodaření. Po zrušení jeho funkce byl řádným opatem jmenován Raymund IV. Hubl (funkci zastával od roku 1791- 1801) a následně v roce 1801 se stal jeho nástupcem doktor Chrysostomus Pfrogner.¹⁴⁹ Tento původní člen radikálnější skupiny duchovních, která žádala zrušení kláštera v Teplé, během dalšího období

¹⁴⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 68-69. Více o příspěvku a přínosu opata Trauttmansdorfa a doktora Nehra ke vzniku pozdějších Mariánských Lázní In BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 124-125. Dr Josef Nehr (1752-1820) studoval v Teplé v klášterní škole. Později byl podporován klášterem při studiu lékařské fakulty v Praze. Od roku 1779 zastával funkci klášterního lékaře. Více In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 35.

¹⁴⁷ HOFFMANN, F. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 87-89.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 87.

¹⁴⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 71-72. PhDr. a ThDr. Chrysostomus Pfrogner byl profesorem církevních dějin a rektor magnificus pražské Karlovy univerzity více In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 20.

změnil svůj názor a své úsilí věnoval v opatské funkci kázeňské a duchovní reformě kanonie.¹⁵⁰ V tomto období na začátku 19. století se tepelský klášter výrazně zapisuje do rozvoje školství v západočeském regionu. Od roku 1804 až do roku 1926 bylo tepelskou kanonií spravováno a udržováno německé církevní gymnázium v Plzni.¹⁵¹ Klášteru v Teplé byl také v této době svěřen do správy filozofický ústav v Plzni.¹⁵² Na konci 18. století a začátku 19. století v Klášteře premonstrátů v Teplé vznikají muzejní sbírky. Jednalo se například o sbírku kuriozit a přírodnin, či elektrické bleskové přístroje. Mezi nejznámější artefakty se řadí i takzvané xylotéky a regionální herbáře. Takovéto muzejní sbírky nejsou zakládány jen v klášteře v Teplé, ale i v jiných duchovních centrech na našem území například ve Strahovském klášteře. Nicméně tepelské klášterní protomuzeum se může pochlubit příspěvkem do přírodovědné sbírky od básníka Johanna Wolfganga Goetha.¹⁵³ Jedná se o sbírku minerálů a zkamenělin, kterou Johann Wolfgang Goethe nasbíral při svých pobytech v českém lázeňském trojúhelníku.¹⁵⁴ S klášterem v Teplé Goetha spojovalo přátelství s Stanislavem Zauperem tepelským prefektem na plzeňském klášterním

¹⁵⁰ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 15-16.

¹⁵¹ POPPA, R. *Das Prämonstratenserstift Tepl (Egerland) in Obermedlingen*, s. 431. Přehled osobností, které prošli tímto vzdělávacím školským zařízením: například profesor fyziky a češtiny František Smetana (1801-1861), profesor matematiky a tvůrce první česky psané učebnice geometrie Vojtěch Sedláček (1785-1836) více In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 25-29. Nebo též In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 20. Původně se jednalo o pětileté německé gymnázium, které bylo založeno v roce 1776 a od roku 1804 spravováno tepelskými řeholníky. Dále rozšířeno o dvouletý filozofický ústav, který měl studenty připravit ke vstupu na univerzitní dráhu. Sídlem gymnázia i filozofického ústavu se stal bývalý klášter dominikánek, k němuž byla přistavěna budova s dvěma věžemi pro hvězdárnu. V budově má dnes sídlo Studijní a vědecká knihovna v Plzni. Více In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 25-29.

¹⁵² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 72.

¹⁵³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá* In *Historický sborník Karlovarska*, s. 21-22.

¹⁵⁴ POPPA, R. *Das Prämonstratenserstift Tepl (Egerland) in Obermedlingen*, s. 431.

gymnáziu, s nímž sdílel zájem o klasickou filologii.¹⁵⁵ Samotný Johann Wolfgang Goethe navštívil tepelský klášter dvakrát nejprve 21.8.1821 a následně dne 3.7.1822.¹⁵⁶

Klášter premonstrátů Teplá v 19. století přispěl v západočeském regionu k rozvoji školství a vědy, ale také díky jeho úsilí vzniká další lázeňská lokalita v západočeské geografické oblasti. Tou se v průběhu 19. století stávají Mariánské Lázně. Jejich zakladatelem je tepelský opat Karel Reitenberger (ve funkci tepelského opata od roku 1812 do roku 1827).¹⁵⁷ Tento tepelský řeholník původně prostou osadu přetváří v lázeňské místo, které bylo lázněmi prohlášeno dne 6.11.1818.¹⁵⁸ Jeho aktivita spojená s rozvojem Mariánských Lázní je však provázena velkými obtížemi a nemalou osobní obětí. Jeho úsilí dalo vzniknout novému lázeňskému centru, kterému jsou v roce 1865 udělena městská práva. Do roku 1945 tak místní populace dosahovala počtu 18000 obyvatel.¹⁵⁹ Výstavba tohoto později známého věhlasného balneologického centra vyžadovala nákladné investice, což mělo zásadní dopad na klášterní hospodářství. Z těchto důvodů musel opat Karel Reitenberger čelit kritice od svých řeholních bratří. Situace uvnitř tepelského konventu se vyhrtila až do té míry, že na základě žádosti jeho řeholních bratří do Vídně, byl opat Karel Reitenberger ze své funkce odvolán do Wiltenu u Innsbrucku, kde také žil až do své smrti, odloučen od svých oblíbených Mariánských

¹⁵⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 7. Stanislav Josef Zauper se narodil v roce 1784 v Duchcově a zemřel roku 1850 v Plzni. Byl profesorem klasických jazyků, filologem a literárním vědcem. Více In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 26.

¹⁵⁶ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 125.

¹⁵⁷ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 668. Více informací o založení Mariánských Lázní a stavebních činnostech uvedeno In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 22.

¹⁵⁸ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 125.

¹⁵⁹ POPPA, R. *Das Prämonstratenserstift Tepl (Egerland) in Obermedlingen*, s. 433.

Lázní.¹⁶⁰ Ani tato událost už nezastavila úspěšný rozvoj Mariánských Lázní v 19. století, které podporovali i nástupci opata Karla Reitenbergera v klášteře v Teplé.¹⁶¹

Klášteř v Teplé se podílel v 19. století i na průmyslovém rozvoji západočeského regionu. Finančně se spolupodílel na výstavbě železniční tratě z Karlových Varů, která byla dokončena roku 1898. Byla tak doplněna železniční infrastruktura dřívější železniční tratě Vídeň – Plzeň - Mariánské Lázně – Cheb z roku 1872.¹⁶² Přeměna a modernizace na sklonku 19. století se také výrazněji dotkla přímo klášteřa v Teplé a jeho klášteřních statků. Jejím původcem je zejména opat Alfréd Clementso (ve funkci opata od roku 1887-1900). Za svého funkčního období v čele tepelské kanonie nechal kultivovat okolní krajinu. Například v rámci protipovodňových opatření nechal navýšit hráze na rybnících a věnoval pozornost také modernizaci klášteřních budov.¹⁶³ V letech 1890-1891 byl zde postaven mlýn, pivovar a zavedeno elektrické vedení do klášteřa. V roce 1892 byl založen poštovní a telegrafní úřad.¹⁶⁴

V průběhu druhé poloviny 18. století a v 19. století v tepelském klášteři neprobíhá jen hospodářský a ekonomický vývoj, ale též i vývoj duchovní. Koncem 18. století se zde projevují osvícenské myšlenky, které

¹⁶⁰ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 125.

¹⁶¹ HLINOMAZ, M. *Klášteř premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 75. Více informací o přínosu jednotlivých tepelských opatů k rozvoji Mariánských Lázní uvádí In TYL, H. J. *Klášteř Teplá*, s. 22. Například Opat doktor Adolf Koppmann (1828-1835) zde dal vystavět nový lázeňský dům. Opat Melchior (1836-1842) v Mariánských lázních dostavil Tepelský dům, nechal prohloubit lázeňské prameny a dostavět kostel Panny Marie v Mariánských Lázních. Opat Alfréd Clementso (1887-1900) přispěl k založení kolonády v Mariánských Lázních v roce 1889 a nechal vystavět Ústřední lázně v renesančním slohu.

¹⁶² BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 125.

¹⁶³ HLINOMAZ, M. *Klášteř premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 75.

¹⁶⁴ TYL, H. J. *Klášteř Teplá*, s. 22.

pronikají i dovnitř tepelského konventu. Ten je vystaven ideové konfrontaci, která následně vyústila k požadavku některých mladších noviců na zrušení kláštera. Pravděpodobný největší díl zásluhy na tom, že klášter v rámci josefínských církevních reforem nebyl zrušen, má tehdejší opat Kryštof Heřman hrabě Trauttmansdorf. Duch osvícenství doznívá v tepelské kanonii i v prvních desetiletích 19. století za působení opata Chrysostomuse Pfrognera. Myšlenkový obrat nastává až u jeho nástupce opata Karla Reitenbergera. Ten nesouhlasil s tím, aby stát zasahoval do vnitřních poměrů uvnitř církve.¹⁶⁵ Tepelský konvent své duchovní schizma překonává za působení opata Adolfa Koppmanna (1828-1835), který byl podporovatelem katolické restaurace. Jeho úsilí o pozvednutí úrovně kláštera bylo písemně oceněno císařem Ferdinandem V. Stabilizace konventu a řádové poslušnosti se pak promítla i za působení opata Melchiora Mahra (1836-1842). K roku 1853 tak klášter v Teplé dosáhl počtu 101 řeholních bratří. K 700. výročí založení kláštera v roce 1893 pak byl u klášterního kostela vybudován neorománský portál.¹⁶⁶ Mezi významné události tepelského kláštera v období 18. a 19. století náleží zmínit jednak událost ze dne 22.3.1782, kdy byly přeneseny ostatky sestry zakladatele tepelského kláštera Hroznaty Vojslavy ze zrušeného sesterského kláštera v Chotěšově do tepelské kanonie. Druhá významná událost nastává na konci 19. století a je spojena se zakladatelem Kláštera Teplé Hroznatou. Ten byl dne 16.9.1897 papežem Lvem XIII. blahorečen. Blahoslavený Hroznata byl uctíván v tepelské kanonii od své smrti ve 13. století, ale proces zahájení kanonizace této premonstrátské osobnosti se podařilo započít až na sklonku 19. století, i když pokusy o jeho kanonizaci probíhaly od tepelských opatů už od roku 1638. Ostatky zakladatele kláštera byly v roce 1898 přemístěny z dosavadního hrobu před hlavním oltářem k postrannímu oltáři na evangelní straně chrámu

¹⁶⁵ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 18-19.

¹⁶⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 74-75.

Zvěstování Panny Marie.¹⁶⁷ Od 18. století má klášter v západočeském regionu svá důležitá poutní místa. Jedná se například o Pístov s kostelem Svatého Bartoloměje a úctou k Panně Marii Karmalské, anebo Skoky nedaleko Žlutic s úctou k Panně Marii Pomocné.¹⁶⁸ Jak uvádí ve své monografii Milan Hlinomaz *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, premonstrátští tepelští řeholníci v oblasti západních Čech na sklonku 19. století v roce 1893 také vykonávali duchovní správu na přivtělených inkorporovaných farách v Číhané, Dobřanech, Horních Sekyřanech, Chotěšově, Liticích, Louce, Mariánských Lázních, Městu Touškov, Mnichově, Otročině, Ovesných Kladrubech, Pernarci, Pístově, Rájově, Skokách, Stodě, Teplé, Svatém Vojtěchu, Úhercích, Úšovicích, Úterý, Vidžíně.¹⁶⁹ Jak je ale patrné činnost, tepelských řeholních bratří se v 19. století neomezovala jen na život uvnitř konventu nebo inkorporované farnosti, ale jejich činnost zasahovala do celého západočeského regionu a individuality v jejich řadách pronikaly i za tuto geografickou oblast. Zdejší řeholníci se například zasloužili o vznik a rozvoj Mariánských Lázní, anebo se podíleli také na správě a vedení filozofického ústavu a gymnázia v Plzni.¹⁷⁰

¹⁶⁷ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 125. Více o kanonizačním procesu v církvi a jejím historickém vývoji In KUBÍN, P. *Kulatý stůl: Kanonizační proces v minulosti a dnes* [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/res/data/026/003133.doc>

¹⁶⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 132.

Více informací o těchto místech In www.chodovaplana.cz [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.chodovaplana.cz/informace-o-mestysi/osady/pistov/> nebo též In [www.priodakarlovarska.cz](http://priodakarlovarska.cz) [online]. [citace 2013-02-25].

Dostupné z: <http://priodakarlovarska.cz/clanky/43-poutni-kostel-navstiveni-panny-marie-ve-skokach>

¹⁶⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 130-131.

¹⁷⁰ HOFFMANN, F. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 108.

4.2.3.2 Klášter Teplá v první pol. 20. století

První polovina 20. století Kláštera premonstrátů v Teplé je spojena zejména s osobností opata PhDr. et ThDr. h.c. Gilberta Johanna Helmera, který v opatské funkci působil od roku 1900 až do roku 1944.¹⁷¹ Za tohoto opata byl v klášteře vystavěn nový novobarokní knihovni a muzejní trakt podle plánů architekta Josefa Schaffera skrze chebského stavitele K. Krause.¹⁷² Výstavba knihovny probíhala v období let 1902-1910. O dalších podrobnostech ke klášterní knihovně nás informují oficiální webové stránky tepelského kláštera: „Hlavní sál knihovny je 24 m dlouhý, 12 m široký a 15,5 m vysoký. Nástrovní fresky, jsou malované profesorem pražské umělecké akademie Karlem Kratnerem, představují oslavu nejsvětější svátosti oltární, čtyři učitele církevní a čtyři evangelisty Kláštera [...]“¹⁷³ Jak zmiňuje Erhrard Schmidt v díle *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen* tyto nové prostory pro klášterní knihovnu byly navrženy pro 90000 svazků, 500 inkunáblí a 600 rukopisů.¹⁷⁴ Působení tohoto opata bylo pro klášter obdobím završení konjunktury. Klášter v té době byl majitelem pily, pivovaru, zaměstnával 1000 lidí a dále rozvíjel balneologickou činnost v nedalekých Mariánských Lázních. V prostorech kláštera také v tomto období fungovala pošta, pobočka spořitelny a vodní elektrárna a pivovar. Současně i lesní a vodní hospodaření tepelské kanonie dosahovalo velmi vysoké úrovně.¹⁷⁵ Dále zde byly provedeny úpravy kostela, zřízen skleník a dle plánů zahradního ředitele Umfaltem vystavěn park s rybníkem.¹⁷⁶ Tepelská kanonie byla v této době významným duchovním centrem.

¹⁷¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 76.

¹⁷² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 8.

¹⁷³ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-23]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

¹⁷⁴ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 47.

¹⁷⁵ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 26-27.

¹⁷⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 22.

V roce 1908 a následně v roce 1924 se zde konaly dvě řádové generální kapituly.¹⁷⁷

Opat PhDr. et ThDr. h.c. Gilbert Johannes Helmer tak umožnil klášterní hospodářský rozkvět, ale také vynikl jako erudovaný germanista. Jeho stinnou stránkou byl vyhrocený německý nacionalismus v období 1. světové války, jak uvádí Milan Hlinomaz ve své monografii *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Současně, ale Milan Hlinomaz ve stejné monografii uvádí, že v období Československé první republiky nebylo mnoho šancí pro poklidný vývoj českoněmeckých vztahů.¹⁷⁸

V roce 1925 postihuje ze strany československé vlády tepelský klášter pozemková reforma, která zabírá většinu klášterního majetku v Mariánských Lázních. Ze strany tepelského opata je proti tomuto aktu podána žaloba u mezinárodního soudu v Haagu. Rozhodnutí tohoto soudu bylo ztíženo nastupujícími dějinnými událostmi 2. světové války.¹⁷⁹ V tomto předválečném období byl tepelský konvent složen z velké části z německých řeholníků, avšak mezi nimi působí i čeští bratři, kterým bylo umožněno vědecké duchovní působení i přes narůstající národnostní napětí v Československu.¹⁸⁰ Po záboru Tepelska Německem v roce 1938 bylo toto území zařazeno do vzniklé sudetské župy. Za období 2. světové války byl klášter vystaven perzekuci od nacistického režimu, který usiloval o zrušení tohoto kláštera. Díky úsilí opata PhDr. et ThDr. h.c. Gilberta Johannese Helmera je zachován, avšak za cenu ústupků nacistickému režimu, které byly spojeny s přítomností expozitury gestapa. Klášter v Teplé také musel ve svých prostorech udržovat oddělení svobodných

¹⁷⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 8.

¹⁷⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 76.

¹⁷⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá* In *Historický sborník Karlovarska*, s. 27.

¹⁸⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 76.

matek a podporovat zajatecký tábor.¹⁸¹ Všem mladým členům kláštera taktéž bylo zakázáno vyučovat náboženství a literaturu a 7 členů kláštera bylo nacistickým režimem vězněno.¹⁸²

Po smrti opata PhDr. et ThDr. h.c. Gilberta Johannese Helmera v dubnu 1944 byl dalším tepelským opatem zvolen ThDr. Petr Möhler. Tento rodák ze Stoda nebyl zatížen kolaborací s nacisty.¹⁸³ Po osvobození Tepelska americkou armádou dne 6.5.1945 byl klášter obsazen nejprve americkou armádou a následně od 3.9.1945 armádou československou. Majetek kláštera převzala pod svou správu tříčlenná Národní správa.¹⁸⁴ V roce 1946 byla většina německých řeholníků odsunuta do poválečného Německa.¹⁸⁵ Tepelský opat ThDr. Petr Möhler byl v září 1945 zatčen a internován v opatském bytě. Od února 1946 byl internován u křížových sester v Chebu, kde proti němu byl připravován lidový soud. Za pomoci tehdejšího převora Heřmana Josefa Tyla mu však byl dne 16. dubna 1948 umožněn odsun do Německa.¹⁸⁶ Další osudy německých řeholníků z kanonie z Teplé v poválečném Německu uvádí

¹⁸¹ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 29.

¹⁸² TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 18.

¹⁸³ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 77.

¹⁸⁴ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 43. Jednalo se o šest dvorů, dvě pily, lesy a rybníky, jak zmiňuje BUBEN, M. In BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127.

¹⁸⁵ POPPA, R. *Das Prämonstratenserstift Tepl (Egerland) in Obermedlingen*, s. 440. Němečtí členové tepelského konventu byli drženi v internaci v prostorech městského starobince v Teplé, až do svého odsunu do poválečného Německa. Tento odsun se uskutečnil 10. dubna 1946. Více In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 77. Jak dále zmiňuje HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 30. 10. dubna 1946 byli do bavorského kláštera do Speinshartu tito němečtí členové německého konventu: Eduard Hohnhäuser, dr. Maurus Schopf, dr. Siard Gatschka, Georg Fayl, Pavel Leitner, dr. Augustin Huber, Anton Füssl, Kasimir Kanianski, Gilbert Panhans.

¹⁸⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 77.

BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci* [...] „Němečtí řeholníci byli nejprve internováni a poté nedobrovolně odsunuti do bavorského Speinshartu. Odtud přešli v roce 1948 do Schönau v Porýní a následně do Villingenu (1973) v arcidiocézi Freiburg a odkud se dále přesunuli do Obermedlingenu v diecézi Ausburg [...]“.¹⁸⁷

K zachování existence kláštera bylo nutné nahradit odsunuté německé řeholníky jinými řeholními bratry. Tímto úkolem byl pověřen novoříšský premonstrátský profesor Heřman Josef Tyl, který se tohoto úkolu ujímá v Teplé v březnu 1946.¹⁸⁸ Své úsilí v tepelské kanonii věnuje obnově řeholní komunity, duchovního života a válkou poničeného klášterního hospodářství. Svým vynaloženým úsilím zabránil požadavkům na poválečnou konfiskaci tepelského kláštera ze strany československých orgánů jako majetku zrádců nacistických kolaborantů. Svým jednáním také přispěl k ukončení věznění německých řeholníků v konventu a jejich možného převozu do Německa. Heřman Josef Tyl je tak uznáván jako

¹⁸⁷ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127. Po odsunutí německé komunity zůstali v klášteře v Teplé dva čeští řeholníci Leo Moláček, Alexandr Osvald a dále knihovník německé národnosti Milo Nentwich a rakouský státní občan Jindřich Brynych. Více In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 82. Bavorské útočiště německých členů tepelské kanonie (klášter Speinshart) zakoupil již v roce 1921 tehdejší opat PhDr. et ThDr. h.c. Gilbert Johannes Helmer a v poválečném období toto duchovní centrum sloužilo jako útočiště exilového tepelského konventu. Více In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 133.

¹⁸⁸ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 82. Na začátku roku 1946 jmenuje generální vikář premonstrátského řádu a opat strahovský Bohuslav Jarolímek Heřmana Josefa Tyla tepelským převorem s právy opata. Ve stejném roce navštěvuje klášter v Teplé tehdejší generální opat premonstrátského řádu Hubert Noots a jmenuje strahovského opata Bohuslava Jarolímka opatem - administrátorem tepelské kanonie, tomu byl právě Heřman Josef Tyl podřízen jako převor. Současně Heřman Josef Tyl působil jako administrátor farností v klášteře Teplá, v městě Teplá, Skocích, Svatém Vojtěchu, Úterý a Vidžíně. In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 43.

jedna z nejvýznamnějších osobností tepelského kláštera v období 20. století.¹⁸⁹ V roce 1946 tepelský převor Josef Heřman vytváří tradici mezinárodních poutí osvobozených politických vězňů k jejich patronovi blahoslavenému Hroznatovi.¹⁹⁰ Jelikož tepelská kanonie neměla po vysídlení svých německých bratří dostatečné personální kapacity k obsazení svých inkorporovaných far, působili zde někteří řeholní bratři vyslaní z premonstrátských klášterů na Strahově a z Nové Říše.¹⁹¹ Nedlouho po svém začátku působení v tepelské kanonii v březnu 1946 dokázal převor Heřman Josef Tyl uvést již 19. července 1946 prvních 5 českých noviců do tepelské kanonie.¹⁹² Na sklonku roku 1946 dosahovala tepelská kanonie stavu 19 řeholníků a k 1. prosinci 1948 jejich počet byl 16 (z nichž byli 2 Němci a 1 Maďar).¹⁹³ Sám převor Heřman Josef Tyl ve své poválečné monografii *Klášter Teplá* k obnově

¹⁸⁹ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html
Vynaložené úsilí Heřmana Josefa Tyla o zachování existence kláštera například zmiňuje HLINOMAZ, M. In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 82. V poválečném období navštěvuje tepelskou kanonii ministr informací Československé vlády Václav Kopecký. Při jeho návštěvě je zde seznámen převorem Heřmanem Josefem Tylem s českým dorostem v kanonii. Následně při vládním jednání československé vlády nad budoucností tepelského kláštera tento ministr poukázal, že zrušení kláštera v Teplé by bylo bezúčelné, neboť by se nejednalo o rušení německého kláštera, ale o rušení české komunity duchovních.

¹⁹⁰ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 32. Samotný Heřman Josef Tyl byl za 2. světové války politickým vězněm. V roce 1942 byl nacisty zatčen a poté vězněn v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald. Více In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 43. Informace o pouti k uctění politických vězňů v Teplé v roce 1946 In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 45.

¹⁹¹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 44-45. Se správou tepelských farností vypomáhali v poválečném období i řecko-katoličtí faráři. Jednalo se o farnosti v Touškově Vsi, Vidžíně, Pístově a ve Skocích. Více informací In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá* In *Historický sborník Karlovarska*, s. 32. Pomoc při obnově kláštera poskytlo také 5 sester z kongregace sester Cyrilo-Methodějských z Brna, které v letech 1946-1949 vypomáhaly v klášterní kuchyni, knihovně a archivu.

¹⁹² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 82. Tito novicové dostali řeholní jména Hroznata, Lohel, Vojslav, Zdislav, Norbert. Další novicové přišli do tepelské kanonie v září a říjnu 1946. In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 22.

¹⁹³ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 32.

tepelské kanonie popisuje [...] „Dnes děkujeme Bohu, že nám byl přes všechna staletí zachován tak vzácný a svatý odkaz českého knížete bl. Hroznaty, a toužebně očekáváme, že tepelský klášter se opět zastkví bývalou českou slávou k poctě Boha a potřebám národa [...]“.¹⁹⁴ Tato jeho slova však znějí v předvečer února 1948, kdy byl zahájen otevřený boj komunistického režimu proti církvím a duchovním řádům.¹⁹⁵ V polovině dubna 1950 byl přepaden komunistickými ozbrojenými složkami a následně protiprávně zrušen.¹⁹⁶ Pro řeholní bratry začíná období komunistických perzekucí a osobní nesvobody. Taktéž majetek kláštera prochází dlouhým bolestným obdobím znárodnění. Následný pobyt československé armády přispěl k velkému poničení a devastaci tohoto kulturního a duchovního centra v západočeské oblasti. Na oživení duchovní tradice Kláštera Teplá je nucen premonstrátský řád čekat čtyři desítky let, až do pádu komunistického režimu v Československu.¹⁹⁷

¹⁹⁴ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 86.

¹⁹⁵ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

¹⁹⁶ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 32.

¹⁹⁷ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127.

5 KULTURNÍ BOHATSTVÍ KLÁŠTERA

Kláster v Teplé patří mezi religiózní centra regionu, ve kterém je obsaženo také množství kulturních, architektonických památek a zdejší součástí jsou i rozličné sbírkové předměty. Z tohoto obsáhlého množství kulturního bohatství tohoto kláštera se ve své práci věnují zdejšímu klášternímu kostelu a knihovní sbírce. U zdejšího kostela zaměřuji své bádání nejen na architektonickou část této stavby, ale i na umělecké předměty, které jsou v něm obsaženy, a popisují autory, kteří se na jejich tvorbě podíleli. U knihovní sbírky zmiňuji vybrané jedince z tepelských řeholních bratří, kteří se zasloužili o rozvoj této klášterní knihovny a starali se o její rozkvět. Dále se věnuji základnímu popisu obsahu a skladby tohoto sbírkového fondu.

5.1 Klášterní kostel

Rozsáhlý areál tepelského kláštera je soustředěn kolem zdejšího románského kostela. Napravo od něj je dispozičně umístěna prelatura. Na ní dále navazuje konvent. Po levé severní straně od kostela se nalézá trakt knihovny, který je zakončen křídlem zdejšího muzea. V areálu se mimo jiné také nacházejí barokní hospodářské budovy a barokní zahradní pavilon.¹⁹⁸ Kostel neboli Chrám zvěstování Páně byl v minulosti zmiňován jako Opatský chrám Zvěstování Panny Marie. Tato změna souvisí se změnou pojmenování liturgické slavnosti „Zvěstování Panny Marie“ po II. vatikánském sněmu.¹⁹⁹ Tento chrám vznikl nejspíše na přelomu 12. a 13. století ve dvou románských fázích. Nejstarší prvky kostela jsou

¹⁹⁸ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 669.

¹⁹⁹ JANOUŠEK, H. F. *Kláster Teplá: minulost-současnost*, s. 60. Jak autor dále uvádí, jedná se o stejnou událost spásy, kdy bylo Panně Marii předpovězeno, že je Bohem určena za matku Ježíše, již dlouho očekávaného Mesiáše a Syna Božího (Lk 1 26-38). Po II. vatikánském koncilu dochází ke změně názvu této liturgické slavnosti na „Zvěstování Páně“ tak aby zdůraznila, že hlavním bodem této slavnosti je tajemství vtělení Syna Božího.

pravděpodobně 2 východní postranní chóry a část středního chóru mezi nimi. Do druhé stavební etapy, která počíná před rokem 1232, náleží nejspíše síňové trojlodí, pilíře trojlodí, klenby v bočních lodích a také v příčné lodi chrámu.²⁰⁰ Kostel byl původně zamýšlen jako bazilikální trojlodí, ale v průběhu výstavby byl změněn architektonický plán na koncepci síňového trojlodí. Tato změna v průběhu výstavby činí tento kostel zajímavý tím, že je prvním síňovým trojlodím v Čechách a je náležitou ukázkou přerodu románského slohu v raně gotický.²⁰¹ Opatský chrám byl vysvěcen dne 20.6.1232 pražským biskupem Janem II. za přítomnosti českého krále Václava II. včetně dalších knížat a vyslanců z říše.²⁰² Tento kostel je dochován ve své původní podobě románské třílodní basiliky.²⁰³ Barokní přestavba kostela se uskutečnila za přičinění tehdejšího tepelského opata Raimunda II. Wilferta na přelomu 17. a 18. století, kdy byl upraven nejen interiér kostela, ale i střechy věží kostela a okna.²⁰⁴ Další stavební úprava kostela probíhala v letech 1850-1858, při níž byly opraveny některé kvádry bočních stěn kostela. V roce 1893 zde nechal tehdejší tepelský opat Alfred Clementso vybudovat neorománský portál místo dosavadního raně barokního.²⁰⁵ Tento portál byl postaven podle předlohy architekta Josefa Schaffera a jeho vybudováním byl pověřen sochař Karel Wilfert. Oblouk portálu je zaplněn mozaikovým obrazem Rafaelovy Sixtinské Madony ve zlatém

²⁰⁰ VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 669.

²⁰¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 137.

²⁰² BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 121.

²⁰³ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 34.

²⁰⁴ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html
V rámci barokních úprav kostela byl interiér kostela vydlážděn kamennými a mramorovými dlaždicemi. Bylo realizováno štukování sloupů a zvětšena okna kostela. Více In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 137.

²⁰⁵ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 137.

poli.²⁰⁶ Na portálu jsou také umístěny 3 sochy. Na levé straně se nachází socha Svatého Augustina a na pravé straně socha Svatého Norberta z Xantenu. Mezi nimi je umístěna uprostřed socha zakladatele tepelské kanonie blahoslaveného Hroznaty.²⁰⁷ Samotný chrám je ve své hlavní ose 65 metrů dlouhý v lodi 16 metrů široký a 15 metrů vysoký.²⁰⁸

Interiér kostela se taktéž v průběhu staletí měnil. Nynější výbava pochází z velké části z 18. století z období působení tepelského opata Jeronýma Ambrose.²⁰⁹ Právě tomuto opatovi se podařilo dokončit pozdně barokní výzdobu kostela. Na vybavení interiéru kostela byla tehdy vyložena částka 40000 zlatých. Umělecká díla objednával opat Jeroným Ambros například u sochařské dílny pražského sochaře Ignáce Platzera a tachovského varhanáře Antonína Gartnera či tepelského řezbáře Tomáše Pístla.²¹⁰ V chrámu se nachází hlavní oltář, který je portálový a sloupový. Kamenická práce na hlavním oltáři je vyhotovena pražským mramorářem Josefem Lauermannem.²¹¹ Obraz Zvěstování, který se zde nachází,

²⁰⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 34.

²⁰⁷ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 63-64.

²⁰⁸ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 36.

²⁰⁹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 64.

²¹⁰ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 66. Klášterní varhany byly pro tepelský chrám zhotoveny v období let 1754-1756 významným českým varhanářem pozdního baroka Antonínem Gartnerem. Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.klastertepla.cz/cz/hudba.html> Ignác Platzer (1717-1787) slavný český sochař 18. století mimo jiné tvůrce soch na Pražském hradě, schodišti Černínského paláce nebo ve strahovském opatství. In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 36.

²¹¹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 64. Josef Lauermann byl sochařem, který žil a působil 18. století v Praze. Jeho dílem je například mramorový hlavní oltář ve strahovském klášteře a dále je tvůrce oltářů v kostele Svatého Jakuba v Praze nebo také zhotovil 4 postranní oltáře v klášterním kostele v Doxanech. Více informací In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 36. Další informace o tomto sochaři jsou dostupné In www.revuekamen.cz [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.revuekamen.cz/Lauermannove.htm>

je dílem Jana Petra Molitora.²¹² Sochařská sbírka je zde reprezentována sochařem Ignácem Platzerem. Jedná se o sochy sv. Augustina a sv. Norberta, jež jsou umístěny po stranách hlavního oltáře, dále pak sochy sv. Václava a archanděla Gabriela. Obrazová díla jsou zastoupena malbami umělce Eliáše Dollhopfa.²¹³ Jedná se například o obraz Povýšení měděného hada na poušti a Ukřižování Krista, které jsou umístěny na vedlejších stěnách presbytáře. Taktéž fresky presbytáře jsou dílem stejného autora. Jedná se například o fresku pelikána živící svou krví mláďata. V chóru se nalézají rokokově vyzdobené lavice, jež zhotovil tepelský řezbář Tomáš Pístl v polovině 18. století. Nad těmito lavicemi jsou umístěny 4 sochy sv. Řehoře Velikého, Jeronýma, Ambrože a Augustina, které jsou dílem z již zmiňované sochařské dílny Ignáce Platzera. V prostoru nad severní lokací chóru se nalézají nevelké varhany určené k doprovodu chórového zpěvu, jejichž autorem je proslulý varhanář Antonín Gartner z Tachova. Kazatelna je vytvořena v rokokovém slohu a na její výstavbu byl použit umělý mramor. Jejím tvůrcem je pražský mramorář Jan Hennevogel. V lokaci západního kůru je také umístěn největší varhaní nástroj v Čechách z dílny pražského varhanáře Petra Dottenia, jež dokončil v roce 1754 varhanář Antonín Gartner. V prostorech chrámu je také umístěna Kaple Blahoslaveného Hroznaty a Kaple Svaté Voršily a taktéž oltář Svatého Theodora, který sem byl přemístěn v roce 1793 ze zrušeného sesterského kláštera v Chotěšově. Autorem fresek na stěnách příčných lodí je Eliáš Dollhopf.²¹⁴ Fresky

²¹² JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 64-65. Barokní malíř Jan Petr Molitor (1702-1756) působil v německých zemích. Od roku 1734 se usadil v Praze. Věnoval se například malbě fresek a velkých olejových maleb. Více informací In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 38.

²¹³ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 64-65. Více informací o životě a díle barokního malíře Eliáše Dollhopfa popisuje ČERNÝ, Z. Elias Dollhopf (1703-1773) barokní malíř Západních Čech In *Sborník muzea Karlovarského kraje 19* [online]. 2011 [citace 2013-02-28].

Dostupné z: <http://www.muzeumcheb.cz/sbornik/obsah/sbor/2011/pdf/Dollhopf.pdf>

²¹⁴ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 64-69.

zachycují scény ze života zakladatele kláštera blahoslaveného Hroznaty. Jedná se například o jeho narození, jeho záchranu nebo setkání s papežem Celestinem III.²¹⁵ Na bočních stěnách chrámu jsou umístěny velkorozměrné olejové malby Josefa Kramolína a obrazy chebského malíře Jana Erharda a taktéž i Eliáše Dolhopfa. Posledně jmenovaný autor je i tvůrcem fresek, které se nacházejí v klenbě nad chórem chrámu.²¹⁶ Stavební úpravy se chrámu nevyhýbají ani počátkem 20. století, kdy probíhá statické zajištění severní zdi kostela, která již byla poškozena 2 požáry v 17. století. Zároveň bylo přistoupeno k prohloubení a zpevnění základů. Severní věž chrámu byla zabezpečena železnými kotvami zabraňujícím odchýlení od stěny kostela.²¹⁷ Tento klášterní chrám neslouží v kanonii jen jako opatský, ale také jako farní kostel. Nedaleké město Teplá je totiž jinou farností se svým farním kostelem Svatého Jiljí.²¹⁸ V neposlední řadě tato kulturní a duchovní památka je místem odpočinku a uložení ostatků zakladatele tepelské kanonie blahoslaveného Hroznaty. Jeho tělo nejprve bylo pochováno před hlavním oltářem tohoto chrámu, kde bylo uloženo až do roku 1898, kdy bylo přeneseno k postrannímu oltáři na evangelní straně chrámu.²¹⁹ V době komunistické vlády ve 20. století je jeho tělo přemístěno do nedalekého tepelského kostela sv. Jiljí, aby se tak zamezilo možnému zhanobení jeho ostatků. Blahoslavený Hroznata tak v chrámu může opětovně spočinout k odpočinku až v roce 1993 po pádu železné opony a komunistického režimu.²²⁰

²¹⁵ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 65-66.

²¹⁶ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 69-70.

²¹⁷ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 142-143.

²¹⁸ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 60.

²¹⁹ Tamtéž, s. 65.

²²⁰ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127.

5.2 Knihovna

Mezi velké kulturní bohatství Kláštera premonstrátů v Teplé patří místní unikátní knihovní sbírka. Ta je svým rozsahem druhá nejpočetnější v České republice. V současné době čítá přes 100000 svazků.²²¹ Klášterní knihovna byla tvořena již od samotného založení kláštera na konci 12. století, kdy bohoslužebné texty například misály, homiletika, řádová statua, právní spisy byly předpokladem spořádaného fungování klášterních komunit obecně, tedy i včetně tepelské kanonie.²²² První velký rozvoj klášterního knihovního fondu zde nastává v druhé polovině 15. století za působení tehdejšího opata Zikmunda Hausmanna.²²³ Tento opat jako první věnoval velké úsilí rozšiřování knihovního fondu v tepelské kanonii. Můžeme ho tak považovat za prvního zakladatele klášterní knihovny.²²⁴ Tento řeholník byl velkým milovníkem knih. Během jeho působení ve funkci nechal pro zdejší knihovní fond vyrobit krásně zdobené mešní knihy a péči věnoval i sbírce zdejších prvotisků.²²⁵ Druhým významným obdobím pro rozšíření klášterní sbírky je pobělohorské období, kdy byl konfiskován majetek elity českých vzdělanců, ale rovněž i nekatolických humanistů. O zabavený knihovní fond se tehdy podělily klášterní knihovny. V tepelské knihovní sbírce tak lze najít jména původních vlastníků svazků, kteří jako pobělohorští exulanti museli opustit české země.²²⁶ Jak uvádí Milan Hlinomaz ve sborníkovém příspěvku *Postinkunáble a paleotypy v knihovně Kláštera Premonstrátů Teplá* In: *Minulostí Západočeského kraje* sv. 36. [...] „Pozoruhodná je rovněž provenience z jiných klášterních prostředí jako jsou Kladruby, či pražští jezuité nebo hibernové, pravděpodobně

²²¹ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

²²² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 148.

²²³ SEIDL, K.; RADECHOVSKÝ, V. *Historická knihovna Teplá-klášter*, s. 4.

²²⁴ SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 78.

²²⁵ SEIDL, K.; RADECHOVSKÝ, V. *Historická knihovna Teplá-klášter*, s. 4.

souvisejí s nákupy knih ze zrušených klášterů v josefínském období tepelským opatem hrabětem Kryštofem Trautmannsdorfem [...]“²²⁷ Knihovní fond byl rozšiřován i za opata Raimunda II. Wilferta, kdy knihovní fond čítal přibližně 20000 kusů svazků. Klášterní sbírka byla také dále doplňována v 18. století za působení opatů Jeronýma Ambrose a Kryštofa Trautmannsdorfa. Na přelomu 19. a 20. století už klášterní fond obsahoval na 70000 svazků, přes 400 rukopisů a 503 prvotisků.²²⁸

Ve stejném časovém období také probíhá výstavba nových prostor pro klášterní knihovnu. V rozmezí let 1902 až 1905 bylo v tepelské kanonii vystavěno nové křídlo komplexu budov. Toto nové křídlo bylo zbudováno po severní straně zdejšího Chrámu zvěstování Páně a navazovalo architektonicky na starší barokní křídlo po jižní straně chrámu. Nové prostory byly vystavěny jako prostory pro klášterní knihovnu a museum. Iniciátorem této výstavby byl tehdejší tepelský opat PhDr. et ThDr. h.c. Gilbert Helmer. Stavba byla realizována podle plánů architekta Josefa Schaffera. Interiér nové klášterní knihovny byl zhotoven v průběhu let 1904-1907. Knihovní sbírka je v těchto prostorách rozložena jednak v hlavním sále a dále v přilehlých místnostech.²²⁹ Hlavní knihovní sál má tyto dispoziční rozměry: je 24 metrů dlouhý, 12 metrů široký a 15 metrů vysoký.²³⁰ Hlavní sál knihovny se dále dělí na dvě galerie a kopíruje barokní sálové knihovny jako je například strahovská klášterní knihovna. Úložné skříně na knihy jsou dřevěné, dubové v pseudorokovém uměleckém slohu a jsou řezbářsky vyzdobené například andílky

²²⁶ SEIDL, K.; RADECHOVSKÝ, V. *Historická knihovna Teplá-klášter*, s. 4-5.

²²⁷ HLINOMAZ, M. Postinkunáble a paleotypy v knihovně Kláštera premonstrátů Teplá In *Minulostí Západočeského kraje*. s. 152-153.

²²⁸ SCHMIDT, E. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 79.

²²⁹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 75. Původní knihovna byla vystavěna za opata Raymunda I. Wilferta po roce 1666 a knihovní prostory se zde skládaly z dvou sálů (teologického a filozofického). Toto dispoziční řešení klášterní knihovny bylo obdobně řešeno v jiných kláštřech na území českých zemí. Více In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 163.

a girlandami (v první galerii) a bílými bustami 9 tepelských opatů.²³¹ Knihovní strop je vyzdoben freskou malíře Karla Krattnera.²³² Tato freska byla dokončena v roce 1908 a znázorňuje Nejsvětější Svátosti oltářní.²³³

Fond klášterní knihovny byl shromažďován od vzniku tepelského kláštera. V současné době tato sbírka obsahuje na 100000 svazků, 660 rukopisných kodexů a 537 prvotisků (inkunábulí), 677 svazků paleotypů.²³⁴ Nejstarším rukopisem tepelské knihovny je tzv. *Poenitentiale*, jehož vznik je datován v první polovině 9. století. Jedná se o staroněmeckou modlitbu.²³⁵ Dalším cenným historickým rukopisem je první překlad bible, respektive Nového zákona do německého jazyka tzv. *Codex Teplensis*. Vznik rukopisu se datuje pravděpodobně na konec 14. století nebo první léta 15. století.²³⁶ Rukopisem, který se bezprostředně dotýká historie tepelské kanonie je legenda o životě zakladatele Kláštera premonstrátů v Teplé tzv. *Vita fratris Hroznatae* (Život bratra Hroznaty).²³⁷ Jedná se o nejstarší existující kopii o životě

²³⁰ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 56.

²³¹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 75.

²³² SCHMIDT, E.; VOGT, G. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, s. 79.

²³³ HLINOMAZ, M. Obrazová sbírka kláštera Premonstrátů v Teplé. In *Sborník Chebského muzea*. s. 73. Detailnější popis stropní freskové výzdoby je možné nalézt In TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 56-58.

²³⁴ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 76. Poznámka Inkunáblie jsou nejstarší tištěné knihy od vynálezů knihtisku r. 1444 do roku 1500. Paleotypy jsou knihy tištěné v rozmezí let 1501-1550. Více informací o tepelských inkunáblích a paleotypech lze nalézt HLINOMAZ, M. Postinkunáble a paleotypy v knihovně Kláštera premonstrátů Teplá In *Minulostí Západočeského kraje*.

²³⁵ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html Rukopis *Poenitentiale* (z lat. poenitentia- pokání) obsahuje řád pokání, různé modlitby a hymnus o utrpení Páně. Text je psán z velké části latinsky, avšak jeho součástí je i starohornoněmecká formule a modlitba k sv. Emmeramovi. Více o rukopisu In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 76.

²³⁶ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 77. Jak je tamtéž dále uvedeno, tento rukopis se později stal základem pro první německý tištěný Nový zákon z roku 1466. *Codex Teplensis* je tak významným prvkem pro dějiny německých překladů Bible a vývoj německého jazyka obecně.

²³⁷ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

rytíře Hroznaty. Tento rukopis napsal neznámý tepelský řeholník pravděpodobně kolem roku 1259. Dochovaný rukopis této legendy pochází z první poloviny 14. století.²³⁸ Z bohaté klášterní sbírky knihovnických svazků. lze také zmínit modlitební knihu českého krále Ladislava Pohrobka tzv. *Diurnale Ladislai regis* z poloviny 15. století.²³⁹

Tematická stránka knihovního fondu je z velké části složena z teologické literatury, ale jsou tu zastoupeny i mnohé jiné vědní obory. Velkou část sbírky tvoří i spisy o fyzice, astronomii a matematice. Dále jsou zde lékařské svazky včetně disertačních prací a také spisy věnující se historii a jazykovědě. Z jazykového hlediska je tepelský knihovný fond tvořen nejvíce německými a latinskými díly. Nechybí zde však ani svazky v českém jazyce.²⁴⁰ Z církevních autorů je ve zdejším fondu zastoupen například sv. Augustin nebo Tomáš Akvinský, spisy Alberta Velikého, Svatého Bernarda. Klasickou literaturu reprezentují příkladem Vergilius, Horatius, Aesopus, Catullus. Z matematických a astronomických svazků jsou to například Albumasar, Johannes de Sacro Busto.²⁴¹

V popisu knihovního fondu tepelské kanonie je třeba také zmínit i některé osobnosti z řad zdejších řeholních bratří, kteří se v průběhu 19. a 20. století zasloužili o rozvoj klášterní knihovny. Jednalo se o místní knihovníky, z nichž největší osobnosti byli Bruno Gily, Filip Matěj Klimeš, Milo Richard Nentwich a Václav Jaroslav Vacek.²⁴² První ze jmenovaných knihovníků měl francouzský původ a byl to učený filozof a filolog. Byl žákem Bernarda Bolzana. V tepelské kanonii se věnoval velké

²³⁸ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 76. Podrobnému výzkumu tepelských listin včetně legendy *Vita fratris Hroznatae* se věnoval ve své monografii KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*

²³⁹ Tamtéž, s. 77

²⁴⁰ SEIDL, K.; RADECHOVSKÝ, V. *Historická knihovna Teplá-klášter*, s. 5.

²⁴¹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 156.

²⁴² HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 165.

katalogizaci knih v první polovině 19. století. Jeho žákem se zde stává jihočech Filip Matěj Klimeš. Tento český knihovník a archivář je nejvýznačnější všestrannou osobností a současně také českým vlastencem.²⁴³ V druhé polovině 19. století tento knihovník v rámci slovanské vzájemnosti udržoval kontakty jednak s českými představiteli národního obrození, jako byli například František Palacký, Karel Jaromír Erben, Václav Hanka, Pavel Josef Šafařík, ale i s ostatními představiteli jiných slovanských národů. Jako polyglot upravoval překlady Hroznatovy legendy do jiných světových jazyků. Jeho přičiněním je také tepelský knihovní fond obohacen o slovanskou část sbírky, která zahrnovala i věhlasná pravoslavná liturgická díla. Byl také stoupencem mezioborové spolupráce a jeho všestrannost a osobnost byla respektována i u německých řeholních bratří v tepelské kanonii.²⁴⁴ O produktivní česko-německé spolupráci vně tepelské kanonie je považováno i působení dvou knihovníků v první polovině 20. století. První z nich byl německý řeholník původem z nedalekých Mariánských Lázní Milo Richard Nentwich. Jeho spolupracovník byl oproti tomu Čech původem z Jindřichova Hradce Václav Jaroslav Vacek.²⁴⁵ Milo Richard Nentwich se zasloužil o první soupis zdejších rukopisů v knihovním fondu. Oba knihovníci současně mají nejvýznamnější podíl na přemístění a přeskládání klášterního knihovny z barokního konventu do novostavby nového křídla, která byla přistavěna na začátku 20. století. Tato práce na přestěhování klášterního knihovního fondu jim trvala od roku 1906 nejméně deset let. Knihovník Václav Jaroslav Vacek se zasloužil mimo jiné o uspořádání bohemik v klášterní knihovně. Tato premonstrátská osobnost také proslula i na poli uměleckém jako

²⁴³ JANOUSĚK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 78-79.

²⁴⁴ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 165-167. Více informací o tepelském řeholním bratrovi Filipu Matěji Klimešovi lze nalézt In www.ckrumlov.cz [online]. [citace 2013-02-28].

Dostupné z: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/aktual/region/t_br0200.htm

²⁴⁵ Tamtéž, s. 167-168.

hudební skladatel a muzikolog.²⁴⁶ Knihovník Václav Jaroslav Vacek umírá v roce 1935²⁴⁷ a následně v roce 1949 zatím poslední tepelský řádový knihovník Milo Richard Nentwich.²⁴⁸ Během poválečných událostí 2. světové války utrpěl zdejší knihovní fond škody způsobené drancováním ze strany dosídleného obyvatelstva a československými ozbrojenými silami. Rabování postihlo zejména konventní příruční knihovnu a také soukromou opatskou knihovnu, kde se rovněž nacházely výpůjčky z hlavního knihovního fondu. Další ztráty v knihovním fondu postihují klášter po jeho zrušení v období komunistické vlády. Během tohoto období také dochází k přemísťování některých svazků knihovního fondu do centrálních státních odborných knihoven, jež však paradoxně vedlo k uchování těchto svazků před jejich ztrátou a zničením.²⁴⁹ Klášterní knihovna v Teplé je v současné době přístupná a je součástí zdejší prohlídkové trasy pro turisty i zájemce z řad badatelské veřejnosti. Tato knihovní expozice tak návštěvníkům připomíná odkaz slavné minulosti tepelského regionu, který byl dějinnými událostmi 2. světové války a jejími poválečnými následky trvale postižen.²⁵⁰

²⁴⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 168.

²⁴⁷ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 28.

²⁴⁸ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 76.

²⁴⁹ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 170.

²⁵⁰ HLINOMAZ, M. Klášter premonstrátů Teplá In *Historický sborník Karlovarska*, s. 25.

6 OSOBNOST V TEPLÉ

V této části své práce se zaměřuji na vybranou osobnost z řad tepelských premonstrátů. Touto individualitou byl premonstrátský profesor Josef Vojtěch Sedláček, který je znám především svým působením ve vzdělávacích institutech v Plzni v první polovině 19. století. Dosaženým cílem je nejen popis jeho života, zejména zaměření na jeho aktivní vzdělávací působení ve filozofickém ústavu a gymnáziu v Plzni, ale i jeho kulturní, literární, jazykovědné, společenské a české národně obrozenecké úsilí v západočeském regionu. Cílem je tedy na tomto vybraném představiteli tepelské kanonie prezentovat příspěvek Kláštera premonstrátů v Teplé k rozvoji vzdělanosti v geografické oblasti západních Čech.

6.1 Josef Vojtěch Sedláček (1785 - 1836)

Osobností z řad tepelských premonstrátů, které přispěli k rozvoji školství, vzdělanosti a výchovy v regionu západních Čech v 19. století, byl profesor matematiky a češtiny Josef Vojtěch Sedláček.²⁵¹ Narodil se v české venkovské rodině mydláře Sedláčka dne 24.2.1785 v Čelákovících.²⁵² Ještě v dětství mladý Josef Vojtěch Sedláček přichází o otce. Po smrti otce se má vyučit otcovu řemeslu jako mydlář. Pravděpodobně z iniciativy učitele čelákovické školy Jana Baslera, vychovatele Jana Vorlíčka a nejspíše také Sedláčkova strýce Františka kvadriána na Skalce u Mníšku byl v roce 1797 poslán mladý Josef Vojtěch Sedláček do Prahy jako vokalista ke Karmelitánům. Toto rozhodnutí je tak předzvěstí dalšího studia Josefa Vojtěcha Sedláčka na pražských školách.²⁵³ K další fázi jeho studia v Praze uvádí Václav Spěváček ve svém díle *Plzeňský Vlastenec* [...] „Z návodu svého strýce připravoval se

²⁵¹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 76.

²⁵² SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 10.

²⁵³ Tamtéž, s. 11-12.

čelákovický student ke vstupu na malostranské gymnasium“ [...]. [...] „Po zkoušce vstoupil Sedláček jako třináctiletý do parvy. Prošel čtyřmi gramatikálními (parva, principie, gramatika, syntax) a dvěma humanitními (poesie a rétorika) třídami“ [...].²⁵⁴ Právě při Sedláčkově studiu na malostranském gymnáziu v Praze si jeho nadání pro matematiku a fyziku všímá jeho gymnaziální učitel profesor rétoriky Kašpar Miessner, který mladého nadějného studenta dále podporuje, ale také získává nadaného mladíka do řad premonstrátského řádu.²⁵⁵ Ten dále po ukončení gymnázia pokračuje ve studiu na pražské univerzitě, kde mezi jeho učitele patřily osobnosti tehdejší doby. Například matematiku ho zde vyučoval premonstrátský kněz Josef Ladislav Jandera a náboženství a filozofii Bernard Bolzano.²⁵⁶

Právě při studiu na pražské univerzitě je Sedláčkova mysl formována ve smyslu osvícenských a národnostně obrozeneckých myšlenek. Ty se později projevují v samotném vzdělávacím působení Josefa Vojtěcha Sedláčka. Zvláště silně na formování Sedláčka působí přednášky profesora Bernarda Bolzana, který poukazoval na to, že pravý vlastenec musí svým osobním úsilím zvýšit klady své země a následný vzrůst považovat za svůj individuální zisk. Současně zde vyvstává úsilí o umožnění výchovy a vzdělání lidových vrstev.²⁵⁷

Po dokončení studia na pražské univerzitě se Josef Vojtěch Sedláček připravuje v tepelské kanonii v rozmezí let 1807-1810 na profesní dráhu učitele. Věnuje se studiu noviciátu a klerikátu.²⁵⁸ V roce 1810 dokončuje bohoslovecká studia a v roce 1816 se stává doktorem

²⁵⁴ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 12-13.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 13.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 13-19. Více informací o životě a díla o tohoto českého kněze, filosofa a matematika je dostupných In www.phil.muni.cz [online]. [citace 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/bolzno.html>

²⁵⁷ Tamtéž, s. 17.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 19.

filozofie.²⁵⁹ V době působení Josefa Václava Sedláčka v tepelské kanonii na počátku 19. století byl zdejší opatem dr. Chrysostomus Pfrogner, církevní historik, který mimo jiné vykonával funkce rektora pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze a děkana její Teologické fakulty. Také se zasloužil o založení plzeňského filozofického ústavu a gymnázia a přispěl tak k rozvoji školství v geografické oblasti západních Čech. Právě tyto dvě vzdělávací instituce byly nejdůležitější pro tepelské řádové pedagogy. Od roku 1804 byl filozofický ústav z větší části obsazován profesory z řad premonstrátských bratří z Teplé. O jejich vzdělávacích aktivitách vypovídají dodnes výroční zprávy ústavu. Tepelský opat dr. Chrysostomus Pfrogner zastával ve filozofickém ústavu funkci vrchního inspektora a hned v úvodu se postaral o vybavení tohoto ústavu knihovním fondem z klášterní knihovny z Teplé. Filozofický ústav připravoval studenty ve dvouletém přípravném studiu k dalším studiu medicíny, práv a teologie.²⁶⁰

Profesorský sbor filozofického ústavu se brzy po roce 1804 začal rozrůstat. V roce 1805 učitelský sbor posílil profesor matematiky a fyziky Bruno Handgretinger z Gräningu, v roce 1809 zde začíná vyučovat profesor klasických jazyků Josef Stanislav Zauper.²⁶¹ Na podzim roku 1810 přichází do plzeňského filozofického ústavu vyučovat profesor matematiky Josef Václav Sedláček.²⁶² Od roku 1817 také v tomto ústavu a gymnáziu vyučuje český jazyk.²⁶³ Své úsilí však věnuje i dalšímu rozvoji vzdělanosti v západočeské metropoli. Od roku 1819 věnuje svou píli na

²⁵⁹ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 28.

²⁶⁰ HLINOMAZ, M. Příspěvek tepelského kláštera k rozvoji školství v západních Čechách In *Minulostí Západočeského kraje*, s. 78-80.

²⁶¹ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 24. Životopis profesora Josefa Stanislava Zaupera je dostupný In www.duchcov.cz [online]. [citace 2013-02-28].

Dostupné z: <http://www.duchcov.cz/osobnosti-z-historie/d-1447/p1=3647>

²⁶² Tamtéž, s. 28.

založení místní triviální české školy, která by zajistila dostupnější základní vzdělání českým dětem v Plzni.²⁶⁴ Jeho úsilí o existenci vzdělávacího zařízení se mu daří realizovat za pomoci vlasteneckého děkana Kordíka, purkmistra Davida a rady Settiho a ještě téhož roku je v Plzni zahájeno vyučování první třídy českého trivia.²⁶⁵

Jeho vlastenecké buditelské národní cítění se u Josefa Sedláčka projevilo v umělecké tvorbě na poli literárním. Je autorem básní a hymnů. V roce 1818 vychází jeho báseň *Na Plzeň*.²⁶⁶ Jak v popisu této básně uvádí Emil Felix ve své monografii *Dva Buditelé* [...] „Je to rétorická klasicisující oslava učené i literární Plzně od jejích prvních počátků až po obrozeneckou dobu, pro niž čerpal učený básník hlavní své poučení, jak dosvědčuje její text a zvláště poznámky a vysvětlivky o plzeňské historii, o životě a významu vynikajících rodáků plzeňských, o městském erbu, o původu a svěcení Nového svátku, vedle Tannerovy *Plzeňské kroniky* hlavně z Balbínovy *Bohemiae doctoe*. Oslavná báseň, vydaná nákladem vídeňského ústavu Hromádkova v úhledném sešitě o 40 stranách, byla jakýmsi programovým manifestem obrozující se Plzně.[...]“²⁶⁷ Jeho tvorba se však nezaměřuje jen na oslavné básně, ale také na odborné knihy z matematiky a geometrie. Je mimo jiné autorem první česky psané učebnice geometrie *Základové měřičství* a učebnice fyziky *Základové přírodnictví*. Při tvorbě těchto učebnic přitom musel tvořit české ekvivalentní názvosloví.²⁶⁸

²⁶³ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 28.

²⁶⁴ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 74.

²⁶⁵ FELIX, E. *Dva Buditelé*, s. 11. Česká plzeňská triviální škola byla v letech 1819-1828 umístěna v přízemí svatě Máří Magdaleny. Více informací jsou dostupné In SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 74-78.

²⁶⁶ TYL, H. J. *Klášter Teplá*, s. 25.

²⁶⁷ FELIX, E. *Dva Buditelé*, s. 11-12.

²⁶⁸ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 26.

Národní buditel Josef Václav Sedláček se také účastnil kulturního dění na Plzeňsku. Z jeho činností v oblasti lidovychovy lze zmínit založení čtenářského spolku ve Spáleném Poříčí.²⁶⁹ Svůj zájem také soustředil na divadelní scénu v Plzni a podporoval hraní ochotnických českých her.²⁷⁰ V roce 1829 Sedláček daroval Josefu Kajetánu Tylovi osvědčení, které obdivovalo jeho umělecký výkon při pořádaném vystoupení v Plzni.²⁷¹

Ve svém českém obrozeneckém úsilí byl Sedláček ovlivněn radnickým knězem a národním buditelem Antonínem Jaroslavem Puchmajerem. Právě on reprezentoval představu, že stát má pomáhat strádajícím. Jeho myšlenky se pohybují v osvícenských ideálech. Tedy to že všichni tvorové jsou obdařeni rozumovým nadáním, ale záleží jen na jejich výchově tak, aby se z nich stali lidé, kteří ve svém životě používají racionalitu. Tyto své ideje realizoval v praxi při svém působení na radnické farnosti, kdy rozšiřoval vzdělanost českého venkova a povzbuzoval zájem o lidovychovu obecně.²⁷² K tomuto ovlivnění Sedláčka radnickým knězem Puchmajerem uvádí Václav Spěváček v díle *Plzeňský vlastenec* [...] „Profesor Sedláček byl nesporně oddaným vykonavatelem Puchmajerových názorů na výchovu a vyučování [...]“²⁷³ K ovlivnění Sedláčka v oblasti tvorby poezie se vyjadřuje Emil Felix v monografii *Dva Buditelé* [...] „S Puchmajerovou družinou spojuje Sedláčka důsledně zachovávaná prosodie přízvučná i ohlasy anakreontských vzorů, v nichž přesný rytmus a nenucená plynulost

²⁶⁹ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 28.

²⁷⁰ FELIX, E. *Dva Buditelé*, s. 13.

²⁷¹ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 28.

²⁷² SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 44. Více údajů o národním buditeli a knězi Antonínu Jaroslavovi Puchmajerovi jsou dostupné In www.leccos.com [online]. [citace 2013-02-28]. Dostupné z: <http://leccos.com/index.php/clanky/puchmajer-antonin-jaroslav>

²⁷³ Tamtéž, s. 45.

vyznívají elegantní gracií opožděného rokoka [...]“²⁷⁴ Nicméně Emil Felix ve výše uvedeném díle dochází k názoru, že básnická tvorba profesora Sedláčka spadá svým rázem do českého klasicismu a přirovnává ho k tvorbě Josefa Jungmanna.²⁷⁵

Na sklonku života profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka přichází na filozofický ústav v Plzni další výrazná osobnost z řad českých buditelů, která bude pokračovatelem vlasteneckých obrozeneckých idejí profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka. Tímto jedincem byl Josef František Smetana, bratranec slavného skladatele Bedřicha Smetany. V roce 1831 přichází Josef František Smetana na zdejší filozofický ústav a začíná zde učit fyziku. Oproti svému předchůdci se nezabýval jen jazykovou stránkou buditelství, ale již se také angažoval politicky. Tato politická aktivita mu však v době bachovského absolutismu přinesla policejní dohled.²⁷⁶

Profesor Josef Vojtěch Sedláček umírá v Plzni 2. února 1836 ve svých 51 letech.²⁷⁷ Jako příčina jeho smrti se udává nachlazení při slavnostním aktu dekorování záslužnou medailí císaře Ferdinanda I.²⁷⁸ Ostatky této osobnosti z řad tepelských premonstrátů jsou uloženy na Mikulášském hřbitově v Plzni, který je taktéž místem odpočinku i jeho premonstrátských kolegů a současníků působících na filosofickém ústavu v Plzni Stanislava Zaupera (†1850) a Josefa Františka Smetany (†1861).²⁷⁹

²⁷⁴ FELIX, E. *Dva Buditelé*, s. 14.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 14.

²⁷⁶ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 29. Více údajů In www.phil.muni.cz [online]. [citace 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/smetan.html>

²⁷⁷ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 28.

²⁷⁸ FELIX, E. *Dva Buditelé*, s. 20.

²⁷⁹ BĚLOHLÁVEK, M.; KOVÁŘ, J. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*, s. 28-31.

Josef Vojtěch Sedláček právem patří mezi výrazné osobnosti premonstrátského řádu kanonie v Teplé v 19. století, která přispěla k rozvoji školství a vzdělanosti. Velmi výrazné a ceněné je jeho působení v jazykovědě a šíření českého jazyka, a to nejen ve vzdělávacích zařízeních filozofického ústavu a gymnázia v Plzni, ale i jeho činnost veřejná. Nelze přehlédnout ani jeho zakladatelská úsilí, kdy organizoval lidové čtenářské společnosti na Plzeňsku a také jeho snahu a podporu uvádění českých her v místní plzeňské divadelní scéně v Plzni. Za jeho přispění byla také v Plzni zřízena triviální škola sloužící k zajištění dosažení základního vzdělání pro české děti. Neopomenutelný je i Sedláčkův přínos na poli vědeckém a učitelském. Své výchovatské úsilí tento učenec završuje vydáním učebnic *Základové měřictví čili geometrie a Základové přírodnictví aneb fysiky a matematiky potažné neboli smíšené*. Tato díla nejsou jen cenná pro svou historickou stránku, ale zároveň je to primární obrozenecká naučná literatura.²⁸⁰

²⁸⁰ SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 113-114.

7 SOUČASNOST V KLÁŠTEŘE TEPLÁ

V předchozích oddílech své práce se zejména věnuji historii Kláštera Premonstrátů v Teplé. Tato kapitola na tento historický přehled navazuje zpracováním současného vývoje a obnově této duchovní a kulturní památky. Toto zpracované období je především vymezeno od událostí pádu komunistického režimu v posledním desetiletí 20. století v tehdejší Československu a obnovou jednak řeholního, kulturního života této kanonie, až po současnost. Zaměřuji se také na výhledy a vize kláštera směrem do budoucnosti. V rámci zpracování této metody používám rozličné postupy. Na jedné straně využívám monografické materiály autorů, kteří popisují dění v klášteře v posledních 30 letech, které doplňuji informacemi získaných z elektronických zdrojů. Na toto zpracování navazuje přehled informací z periodik (novin a časopisů), které v současnosti přinášejí rozličné informace o dění v Klášteře Premonstrátů v Teplé. Toto téma doplňuji i osobním rozhovorem se současným tepelským opatem Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem. V tomto rozhovoru jsem mu pokládal otázky, které jsem zaměřoval na současný život řeholních bratří a plánovaný vývoj tepelské kanonie v blízké budoucnosti.

7.1 Současný vývoj v Teplé

V dubnu 1950 byl ze strany komunistických ozbrojených sil přepaden tepelský klášter. Zdejší komunita řeholníků byla zrušena a jejich majetek byl znárodněn. Do roku 1978 slouží klášterní prostory jako posádka Československé lidové armády.²⁸¹ Uchována zde byla jen knihovna a kostel jako součást památkové trasy, která byla přístupná veřejnosti od roku 1958. Pobyt armády v areálu kláštera vedl k jeho devastaci. Po odchodu vojska v roce 1978 byl tepelským klášter převzat

²⁸¹ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 48.

pod správu plzeňského památkového ústavu, a to až do roku 1990. Toto období je však spojeno s dalším chátráním kláštera z důvodu malého množství finančních prostředků vynakládaných na jeho údržbu.²⁸²

Během komunistické vlády v Československu byli církve a duchovní vystaveni perzekuci ze strany státní moci. Postihu jsou vystaveni i tepelští řeholníci.²⁸³ I přes pronásledování církví ze strany komunistické vládní moci v rozmezí 1948-1950 tepelská kanonie premonstrátských řeholníků nejenže nezanikla, ale začala se věnovat obnově duchovního, kulturního života. Ještě těsně před pádem komunistického režimu v Československu byl 19. září 1989 tepelským opatem zvolen Heřman Josef Tyl. Tato volba tehdy proběhla za účasti generálního opata premonstrátské řádu Marcela van de Vena. Benedikce nového opata se však nesměla konat veřejně a provedl ji tehdejší pražský biskup Msgre Antonín Liška.²⁸⁴ První mše svatá v klášteře v Teplé byla sloužena opatem Heřmanem Josefem Tylem v prosinci roku 1989 a bylo tak zahájeno nové období života v tepelské kanonii.²⁸⁵

²⁸² HLINOMAZ, M. In HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 233. Během působení posádky československé armády v klášteře byl odstřelen klášterní pivovar a rybník kontaminovala municí, jak popisuje Milan Hlinomaz In HLINOMAZ, M. *Kláster premonstrátů Teplá* In *Historický sborník Karlovarska*, s. 32.

²⁸³ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html Z řady životních osudů lze zmínit tepelského převora Heřmana Josefa Tyla, který byl zatčen v únoru 1950 a ve vykonstruovaném procesu odsouzen a dále vězněn ve Valdicích, Pankráci, Borech, na Jáchymovsku, v Leopoldově a na Mírově, odkud byl v roce 1958 propuštěn. Po propuštění z vězení pracoval dále v JZD v Cakově na Hané. V roce 1968 se stává administrátorem v Bohuslavicích u Konic a od roku 1969 působil v duchovní správě v Mariánských Lázních. V roce 1974 mu však bylo ze strany komunistické státní moci zakázáno vykonávat kněžské funkce. Tento zákaz platil až do roku 1987. Po zrušení zákazu nejdříve působí v Olomouci u svatého Mořice a následně ve Slatinicích u Olomouce. Informace jsou k dohledání In JANOUŠEK, H. F. *Kláster Teplá: minulost-současnost*, s. 48-51.

²⁸⁴ JANOUŠEK, H. F. *Kláster Teplá: minulost-současnost*, s. 51.

²⁸⁵ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

Po zhroutilí komunistického režimu byl dne 1.1.1991 navrácen premonstrátskému řádu do vlastnictví tepelský klášter. Začíná tak období stavební, duchovní a kulturní obnovy kláštera. Například k výročí 800. založení kláštera v Teplé se do kláštera navracejí ostatky zakladatele kláštera rytíře blahoslaveného Hroznaty, který je pochován ve zdejší Opatském chrámu Zvěstování Panny Marie.²⁸⁶ Už od roku 1990 je věnováno úsilí stavební obnově a rekonstrukci tepelského kláštera. Budovy v klášteře byly totiž poničeny pobytem Československé lidové armády do té míry tak, že na začátku 90. let 20. století byly tyto prostory neobyvatelné. V rozmezí let 1990 až 2011 byla obnovena zdejší kanalizace, dále byla provedena rekonstrukce střešní krytiny konventu, prelatury, traktu knihovny a muzea. V prostorách bývalé klášterní lékárny byly zřízeny bytové jednotky pro zaměstnance kláštera a taktéž se stavební úpravy dotkly interiéru konventu, tak aby zde mohli přebývat řeholní bratři. Obnovy se také dočkal klášterní park a v jeho areálu bylo vyčištěno i zdejší jezírko. Z další úpravy interiérů lze zmínit například rekonstrukci klášterního kostela a takzvaného modrého sálu, bývalého opatského bytu a oratoře. Restaurován byl také Hroznatův portál včetně soch. Celý klášter byl taktéž plynofikován a rekonstrukcí prošli vstupní budovy do klášterního areálu.²⁸⁷ V roce 1993 byl z bývalé hospodářské budovy (sýpky) zřízen klášterní hotel.²⁸⁸

Obnova kláštera v Teplé by však nebyla možná bez pomoci jiných partnerů a projektů. Tím jsou například složky státní správy Ministerstva

²⁸⁶ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127. Ostatky blahoslaveného Hroznaty zachránil v roce 1952 tepelský premonstrát Vilém Cetl, který tehdy působil jako administrátor tepelské farnosti a ostatky zakladatele tepelského kláštera ukryl ve farním kostele svatého Jiljí v Teplé. Více In JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 51.

²⁸⁷ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

²⁸⁸ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127.

kultury České republiky, které na záchranu kulturního dědictví v Teplé poskytuje finanční příspěvky prostřednictvím odboru památkové péče. Tyto prostředky jsou čerpány ze státního rozpočtu České republiky. Na obnově kláštera se podílejí i další odbory Ministerstva kultury České republiky. Odbor církví, který spolufinancoval opravy cel pro místní řeholníky a místní konventní kaple. Odbor umění a knihoven financoval projekt připojení klášterní knihovny k internetové síti, digitalizaci historického knihovního fondu. Již výše zmiňovaná plynofikace kláštera byla provedena za přispění Státního fondu životního prostředí České republiky. Na obnově kláštera se také podílí Krajský úřad Karlovarského kraje. Z jeho investic je to například roku 2003 příspěvek k rekonstrukci původního opatského bytu a přilehlého Modrého sálu. Za jeho podpory v roce 2005 byla rekonstruována podlaha v klášterní oratoři. Prostory Modrého sálu a přilehlé místnosti jsou v současné době využívány k pořádání kulturních a společenských akcí. Z nestátních organizací vyvíjí úsilí k obnově kláštera Spolek přátel Kláštera v Teplé založený v německém Esslingenu v roce 1995. K jeho cílům patří nejen stavební obnova kláštera, ale i přeshraniční sblížení lidí z Německa a České republiky. Další činností tohoto spolku je také pořádání kulturních a duchovních akcí. Ze zahraničních partnerů ze sousedního Německa lze zmínit i Ústav životního prostředí v Bavorsku, který se podílel z poloviny na financování projektu „*Trachyt v Klášteru Teplá a okolí*“.²⁸⁹ Velmi významná událost pro obnovu kláštera nastává v roce 2008. Tehdy je

²⁸⁹ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html
Projekt „*Trachyt v Klášteru Teplá a jeho okolí*“ byl zaměřen na obnovu kláštera. Jeho úkolem bylo zmapování zdejších stavebních materiálů, stavebních prvků a jejich restaurování. V rámci tohoto projektu byl restaurován ranně barokní portál se sochami nad vstupem do konventu a také byly zrekonstruovány sochy na štítu prelatury a barokní kašna. Stavební práce zde prováděla v rámci projektu NEGEBU restaurátorská dílna akademického malíře a sochaře Jaroslava Šindeláře. Celý projekt trval od roku 2003 do roku 2006 za financování Bavorského ústavu ochrany životního prostředí a Klášteru Teplá. Náklady tohoto projektu činily přibližně 180000,- Euro. Více informací o projektu je dostupných z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

tepelský klášter prohlášen národní kulturní památkou, což mu otevřelo další možnosti financování obnovy kláštera z fondů Evropské unie.²⁹⁰

Tyto prostředky z Evropské unie tepelští premonstráti čerpají v současnosti prostřednictvím Evropského fondu pro regionální rozvoj v projektu *Vzorová obnova NKP klášter premonstrátů Teplá*. V rámci tohoto projektu, který je plánován na období let 2010-2015 budou nejprve provedeny stavebně historické průzkumy, příprava architektonických studií a projektové dokumentace. Předmětem samotné stavební rekonstrukce v rámci tohoto projektu bude zejména konvent a prelatura. Tyto nejcennější části klášterního areálu budou zcela rekonstruovány. Předpokládaná dotace z Evropské unie k tomuto projektu v období let 2010-2015 je odhadována na částku 500 milionů korun. Cílem tohoto projektu je využívat zrekonstruované prostory jako sály, učebny, místa pro setkávání a pořádání kulturních a vzdělávacích akcí, které přinesou rozvoj nejen samotnému klášteru, ale i celému tepelskému regionu.²⁹¹

Klášter také v současnosti slouží jako kulturní centrum zdejšího kraje. V prostorách Chrámu zvěstování Páně, v místní prelatuře a na nádvoří kláštera se konají hudební koncerty, které pořádá zdejší Kanonie premonstrátů v Teplé. V roce 2013 zde bude například varhanním koncertem vystupovat absolventka pražské konzervatoře a AMU Jitka Chaloupková. Z dalších hudebníků je možné uvést Jaroslava Samsona Lenka a skupiny Roháči z Dubé. I přesto, že v současnosti v klášterním areálu probíhají stavební a rekonstrukční práce, je klášter otevřen všem zájemcům a návštěvníkům z řad široké veřejnosti. Je možné navštívit nejen zdejší klášterní park, ale v rámci prohlídkové turistické trasy i

²⁹⁰ Vzorová obnova NKP klášter premonstrátů Teplá – Tisková zpráva ze dne 20.1.2010 č. 1 [online]. [citace 2013-02-25] Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

²⁹¹ Vzorová obnova NKP klášter premonstrátů Teplá – Tisková zpráva ze dne 20.1.2010 č. 1 [online]. [citace 2013-02-25] Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

interiéry místní knihovny a výstavu exponátů ze zdejších sbírek klášterního muzea, popřípadě i klášterní kostel. Novou možností je i zavítat do dříve nedostupných prostorů kláštera. Jedná se o zdejší malý a velký muzejní sál a pracovnu knihovníka. Během prohlídky je možné se například seznámit s portréty všech místních opatů od 12. až po 20. století. Celá turistická prohlídková trasa trvá přibližně 45 minut a je doprovázena průvodcem. Maximální počet účastníků jedné prohlídky je omezen počtem 60 lidí ve skupině. V současné době je ji možno uskutečnit každý den v týdnu, celoročně s výjimkou měsíce ledna. Z dalších služeb v oblasti kultury v současnosti nabízí Kanonie premonstrátů v Teplé uspořádání hudebních koncertů na objednávku nebo pronájem historických prostorů kláštera. Místní kanonie se také v oblasti rozvoje kultury účastní přeshraničního projektu *Bavorsko-české kulturní středisko*. Úkolem tohoto projektu je zprostředkování informací o kulturním životě v Horní Falci, v Bavorsku a v Plzeňském kraji tak, aby docházelo k příhraniční kulturní výměně informací bez ohledu na jazykové bariéry.²⁹²

V tepelské kanonii však také dochází od konce 80. let 20. století k obnově duchovního života. Liturgický život je zde obnovován pozvolna. V červenci 1989 bylo ze strany tehdejší komunistické moci povoleno po dlouhé době konání mše v klášterním kostele v Teplé u příležitosti červencové Hroznatovské pouti. V prosinci 1989 během vánočních svátků zde byla sloužena mše u příležitosti sv. Jana Evangelisty, která se těšila hojné účasti veřejnosti. Úplná obnova liturgického života zde nastává o poutní slavnosti Zvěstování Páně dne 24.3.1990. Od tohoto data je v kanonii opět sloužena pravidelná liturgie. Jednalo se o mši svatou, která

²⁹² Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html
Projekt Bavorsko - české kulturní středisko funguje na bázi dvojjazyčné přeshraniční internetové platformy, která informuje o kulturních akcích v příhraničních regionech Horní Falci a v Plzeňském kraji. Tato internetová platforma je dostupná od roku 2003 In www.bbkult.net [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.bbkult.net/>

byla vykonávána jen v sobotu odpoledne. Premonstrátům jako původním vlastníkům je klášter navrácen v roce 1990 vydaným zákonem Československé vlády. Premonstrátský řád přebírá správu tepelského kláštera pod svou správu 1.1.1991.²⁹³ Areál kláštera byl však předán premonstrátům v poničeném a neobyvatelném stavu. Velké úsilí věnují v tomto období obnově tepelského kláštera zejména provizor Ludolf Josef Kazda a převor Hugo Josef Pitel. Komunita řeholních bratří se usadila v klášteře natrvalo až 28. října 1991, kdy byla část komplexu budov zrekonstruována do stavu, který umožňoval zahájení řeholního života. Premonstrátské duchovní tehdy uvedl do klauzury pražský biskup Václav František Lobkowicz za přítomnosti generálního opata Premonstrátského řádu Marcela van de Vena. Od tohoto data byl v kanonii opět obnoven pravidelný duchovní a liturgický život.²⁹⁴ K tehdejšímu stavu zdejšího duchovenstva uvádí Milan Buben v monografii *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci* počet 16 řeholních bratří, kteří obnovili zdejší duchovní a liturgický život.²⁹⁵ Z významných premonstrátských osobností spojených s obnovou Kláštera v Teplé po pádu komunistického režimu v Československu lze například uvést tepelského opata Josefa Heřmana Tyla, který tuto funkci vykonával na sklonku svého života, avšak v roce 1992 byl nucen ze zdravotních důvodů rezignovat na opatskou funkci a zbytek života prožil na děkanství v nedalekých Mariánských Lázních, kde umírá 10.12.1993. Jeho ostatky jsou slavnostně přemístěny

²⁹³ JANOUŠEK, H. F. Klášter Teplá: minulost-současnost, s. 52-53. Právní předpis, který navrátil Premonstrátskému řádu Klášter v Teplé je zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Znění tohoto zákona je například dostupné in www.spcp.prf.cuni.cz [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/298-90.htm>

²⁹⁴ Tamtéž, s. 53.

²⁹⁵ *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci*, s. 127,

dne 28.10.2002 na konventní hřbitov v areálu tepelské kanonie.²⁹⁶ Z dalších jmen například administrátora Huga Josefa Pitla, Augustina Jána Kováčika, OPraem., Reginalda Pavla Větrovce, Th.D., OPraem., Jana Křtitele Franze, OPraem., Hroznatu Františka Janouška, OPraem., nebo současného tepelského opata Mgr. Filipa Zdeňka Lobkowicze, OPraem.²⁹⁷

Tepelský klášter v rámci duchovní pastorační činnosti v současné době působí i v regionu na svých inkorporovaných farnostech. Jedná se například o farnost v Teplé, kde v kostele sv. Jiljí je dvakrát do týdne (ve středu v 17.00 hod. a v neděli 11.00 hod.) konána mše svatá a dále farnost Konstantinovy Lázně, kde v kostele Panny Marie lourdské probíhá mše svatá v neděli v 9.00 hod., a v pátek 16.30 hod. Tyto farnosti v současnosti spravuje P. Benedikt Milan Košlab, OPraem. Další farností jsou Mariánské Lázně, kde v současnosti působí P. Filip Zdeněk Lobkowicz, OPraem., a P. Řehoř Pavel Urban, OPraem., a také farnost v Bečově nad Teplou, kde vykonává pastorační činnost P. Reginald Pavel Větrovec Th.D., OPraem. V rámci spravovaných farností se nacházejí filiální kostely, kde jsou také vykonávány mše svaté. Jedná se například o kostely sv. Antonína Paduánského, kostel sv. Markéty v Mariánských Lázních, kostel svaté Anny ve Velké Hleďsebi, kostel sv. Víta v Trstěnicích, v kapli sv. Josefa v Drmoulu, v kostele sv. archanděla Gabriela v Otročině, kostele sv. Petra a Pavla v Mnichově, kostele

²⁹⁶ HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 216-217.

²⁹⁷ JANOUŠEK, H. F. *Klášter Teplá: minulost-současnost*, s. 54-55. Současný opat Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, O.Praem., byl zvolen tepelskou kapitulou 8.10.2011 a stal se tak v pořadí 53. tepelským opatem. Jeho benedikce se konala dne 26.11.2011 v opatském chrámu Zvěstování Páně a byl do funkce uveden svým bratrem Mons. Františkem Václavem Lobkowiczem. Benedikce se rovněž zúčastnil generální opat premonstrátského řádu Thomas Anton Handgrätiger, OPraem. Více In KALINOVÁ, I. *Tepelská kanonie má nového opata. Chebský deník*. 2011, 20(279), s. 3.

sv. Vavřince v Ovesných Kladrubech, kostele Panny Marie v Bezdruzicích, kostele sv. Jana Křtitele v Okrouhlém Hradišti. K filiálním kostelům v Šipíně, v Horních Kozolupech, a ve Slavicích jsou pořádány jednou ročně poutní mše svaté. Liturgický život současně probíhá v samotném tepelském klášteře. Z významných bohoslužebných dnů tu jsou vedle Vánočních a Velikonočních svátků také například Slavnost Zvěstování Páně, která je titulární slavností zdejšího opatského kostela, Slavnost Těla a Krve Páně, která je spojena s eucharistickým průvodem a mší svatou nebo Slavností sv. Norberta, kdy je opět konána mše svatá. Významným dnem pro premonstráty v Teplé je 14. červenec. Tento den náleží Poutní slavnosti blahoslavenému Hroznatovi, zakladateli kláštera, který je patronem politických vězňů a současně také patronem plzeňské diecéze. Při tomto slavnostním dni dochází k setkání bývalých politických vězňů a vojáků pomocných technických praporů postihovaných za bývalého komunistického režimu.²⁹⁸

7.2 Co se napsalo o Klášteře v Teplé v tisku 2010-2012

Široká veřejnost je informována o současném dění v Klášteře Teplá prostřednictvím vydávaných periodik (novin a časopisů). V listopadu 2010 například Nataša Šmatová v článku *Sondy v klášteře Teplá objasní vznik*, který otiskl Plzeňský deník, informuje čtenáře o probíhajícím archeologickém průzkumu v klášteře. Tento archeologický průzkum probíhal v období 4. října – 2. listopadu 2010 a jednalo se o první fázi archeologického výzkumu před zahájením projektové přípravy obnovy budov kláštera. Průzkum sloužil jako sběr informací před zahájením projektové přípravy. Byla zde použita metoda takzvaných výkopových sond, při nichž docházelo k odkrývání jednotlivých vrstev podloží a zkoumání archeologického materiálu. Na tomto projektu se podílela

²⁹⁸ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

katedra archeologie Západočeské univerzity v Plzni.²⁹⁹ Ve stejném období (listopad 2010) věnuje pozornost archeologickému průzkumu uvnitř areálu kláštera také Michal Houdek v článku *Tepelský klášter vydává svá další tajemství*, který publikovala Mladá fronta Dnes. V článku je uvedena informace, že množství archeologických sond překračoval počet 70 a tyto sondy byly provedeny v jižní části kláštera jak v exteriérech, tak interiérech. V prostoru dvora prelatury objevili badatelé torza původních středověkých staveb. Sondy prokázaly, že během století měnil zdejší reliéf povrch a stavební suť se opakovaně navážela a přesunovala po nádvoří a dalších lokalitách klášterního areálu. V článku jsou také popsány chystané rekonstrukční práce, které mají skončit v roce 2015. Odhadovaná cena rekonstrukčních prací bude přesahovat částku stovek miliónů korun. V rámci těchto rekonstrukčních prací bude opravena zdejší prelatura a konvent a v prostorech bývalé sýpky bude vybudována kotelna na biomasu a v areálu kláštera vznikne nové parkoviště.³⁰⁰ O ukončení archeologického průzkumu v tepelském klášteře informuje čtenáře v březnu roku 2011 Rudolf Voleman v článku *Archeologický průzkum kláštera Teplá hotov*, který vyšel v deníku Právo. Autor článku zde cituje vedoucího projektu obnovy kláštera pana Vladislava Maršíka. Ten k výsledkům archeologického průzkumu uvádí [...] „Zásadním zjištěním je skutečnost, že se zde drží vysoká hladina podzemních vod, což způsobuje vlhnutí objektu a s tím spojenou nákazu dřevěných konstrukcí dřevomorkou. [...] „Zajímavou informací v tomto článku je i zmínka o budoucím využití opravených budov v areálu kláštera. [...] „Po rekonstrukci mají prostory sloužit především pro kulturně vzdělávací aktivity organizací, které si nebudou moci dovolit horentní

²⁹⁹ ŠMATOVÁ, N. Sondy v klášteře Teplá objasní jeho vznik. Plzeňský deník: vydání pro okres Plzeň-jih. 2010, 19 (265), s. 11.

³⁰⁰ HOUDEK, M. Tepelský klášter vydává svá další tajemství. *Mladá fronta Dnes: kraj Karlovarský*. 2010, 20 (265), s. 1.

nájmy. Jedná se například o umělecké školy. [...]“³⁰¹ Stejný autor pak v jiném článku v říjnu 2012 popisuje úspěšné dokončení odvodnění a odborného vysušení podzemních prostor prelatury, které bylo úspěšné díky obnovení historického susedního štolového systému a zprovoznění ventilačních průduchů. Zmiňuje také rekonstrukce fasády a střechy prelatury, které byly součástí 1. stavební etapy. Na jaře 2013 má dále být zahájena II. etapa rekonstrukce. Předmětem stavebních prací v této etapě bude mimo jiné provedení statické stabilizace konventu, oprava interiérů prelatury a konventu a zřízení nových přístupových komunikací, včetně parkoviště.³⁰²

Současná periodika informují čtenáře nejen o stavebních rekonstrukčních pracích uvnitř tepelského kláštera, ale i o významné události v duchovní oblasti této kanonie. Tím bylo zvolení nového v pořadí 53. tepelského opata Mgr. Filipa Zdenka Lobkowicze, OPraem., zdejší kapitulou dne 8. října 2011. Opatská funkce tak byla obsazena po 18 letech. Posledním opatem zde byl P. Jan Křtitel Franze, OPraem. v roce 1993. Od roku 1998 až do zvolení nového opata v roce 2011 kanonii spravoval ve funkci administrátora P. Augustin Ján Kováčik, OPraem.³⁰³ Nedlouho po zvolení tohoto nového opata vychází v prosinci 2011 v deníku Mladá fronta Dnes článek, který popisuje plány a vize nově zvoleného tepelského opata. Pro něho osobně se jedná o životní změnu, protože doposud působil jako farář v nedalekých Mariánských Lázních. Je si vědom své odpovědnosti za klášter, který byl založen blahoslaveným rytířem Hroznatou na sklonku 12. století. Mezi důležité úkoly při výkonu funkce opata považuje pokračování v rekonstrukci a obnově klášterního areálu, ale současně i rozvoj duchovního a řeholního života uvnitř

³⁰¹ VOLEMAN, R. Archeologický průzkum kláštera Teplá hotov. *Právo: nezávislé noviny. Západní Čechy*. 2011, 21(68), příl., s. 11.

³⁰² VOLEMAN, R. Část podzemí kláštera v Teplé se podařilo odvodnit. *Právo: nezávislé noviny. Severozápadní Čechy*. 2012, 22(255), *Severozápadní Čechy*, s. 13.

³⁰³ KALINOVÁ, I. Tepelská kanonie má nového opata. *Chebický deník*. 2011, 20(279), s. 3.

kanonie. Jak je dále v článku uvedeno, v současnosti (prosinec 2011) žije přímo v klášteře celkem 5 řeholních bratří, další řeholníci vykonávají svou činnost na spravovaných farnostech v okolním regionu. Ve stejném článku jsou zmíněny i probíhající stavební práce v rámci projektu *Vzorová rekonstrukce kláštera Teplá*. Stavební práce mají být v rámci tohoto projektu ukončeny v roce 2014 a opravené klášterní prostory mají sloužit v budoucnu pro kulturní a vzdělávací činnosti. V novinovém článku je dále citován opat Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, OPraem., který k budoucnosti tepelského kláštera po dokončené rekonstrukci v rámci projektu *Vzorová rekonstrukce kláštera Teplá* uvedl [...] „Klášter se tak více otevře lidem. My nejsme mniši, jsme řeholní kanovníci. Tento klášter byl vždy otevřen veřejnosti. Turisté zde přicházejí a mohou obdivovat veliké kulturní bohatství, které tady bylo nashromážděno během věků [...]“.³⁰⁴

7.3 Návštěva u Premonstrátů v Teplé 2013

Součástí mé bakalářské práce je i provedený soukromý výzkum zdejšího dění v Klášteře premonstrátů v Teplé. Toto subjektivní bádání tak doplňuje kapitoly této práce věnující se zachycení současného stavu tepelské kanonie.

Cílem je popsat život řeholních bratří a zaměřit se na jejich plány a vize do budoucnosti. Klášter jsem osobně navštívil dne 18. února 2013 a v rámci této návštěvy jsem se setkal se zdejším opatem panem Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, OPraem., u něhož se mi dostalo vřelého přijetí. Při příchodu do klášterního areálu současný návštěvník tohoto kulturního a duchovního centra nemůže přehlédnout probíhající stavebně rekonstrukční práce. V době mé návštěvy jsem si povšiml stavební činnosti v jižním křídle zdejší prelatury a na neorománském

³⁰⁴ ČTK. Nový opat v Teplé doufá, že do kláštera přijdou noví bratři. *Mladá fronta Dnes: kraj Karlovarský*. 2011, 22(281), *Karlovarský Dnes*, s. B2.

portálu při vstupu do opatského chrámu. Dle informací uvedených na stavebním lešení je tato rekonstrukce prováděna v rámci projektu *Vzorová rekonstrukce kláštera Teplá*, jejímž investorem je Kanonie Premonstrátů Teplá a managementem tohoto projektu je společnost BOLID-M s.r.o. Dle uvedených údajů má rekonstrukce jižního křídla prelatury probíhat v časovém období od července 2011 do července 2014.

Nejvyšší představitel tepelské kanonie mě přivítal ve své kanceláři v budově prelatury. Šlo asi o dvouhodinové setkání spojené s osobním rozhovorem na téma zdejší kanonie. Pan opat Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, Opraem., na úvod rozhovoru uvedl, [...] „že i přes probíhající stavební práce na obnově kláštera, duchovní i kulturní život v klášteře probíhá a kanonie je otevřená pro věřící i pro turisty a návštěvníky z řad široké veřejnosti. K současnému početnímu stavu řeholních bratří sdělil, že kanonie má v současnosti 15 řeholníků. Přimo v areálu kláštera žijí 4 duchovní a to včetně jeho osoby. Jedná se o bratry Augustýna, bratra Vavřince a bratra Norberta. Mezi ně je také rozdělena péče o zdejší areál. Bratr Vavřinec se věnuje péči o klášterní zahradu, bratr Norbert je kostelníkem a bratr Augustýn působí jako převor kostela. O zdejší chod kanonie se také stará 12 civilních zaměstnanců. Mezi povolání, která zde vykonávají civilní zaměstnanci, patří například pozice sekretářky, knihovnice, údržbáře, účetního a kuchaře nebo turistického průvodce. K dennímu harmonogramu tepelských řeholních bratří žijících v areálu kláštera patří tak jako u všech zasvěcených osob v římskokatolické církvi povinnost pravidelné modlitby. Tyto liturgické modlitby jsou součástí takzvaného breviáře [...].“³⁰⁵

³⁰⁵ Téma: Současnost v Klášteře Teplá. Rozhovor s Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., tepelským opatem, Teplá 18.2.2013. *Breviář* (z latinského breviarium) jedná se o liturgickou knihu, která obsahuje modlitby stanovené církevní autoritou pro kleriky a řeholníky, kteří jsou zavázáni ke každodenní recitaci textů. Tato kniha se také nazývá jako *Liturgie hodin* nebo *Denní modlitba církve*, protože zahrnuje modlitby pro různé denní údobí. Informace o breviáři In ŠIDLOVSKÝ, E. G. Svět Liturgie: *Slovník základní církevní terminologie*, s. 15. Elektronická verze *Breviáře* je též dostupná In www.ebreviar.cz [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.ebreviar.cz/>

Informace o harmonogramu a času modliteb lze v současnosti nalézt na oficiálních webových stránkách kláštera. Zde je například uvedeno sdělení, že tyto liturgie probíhají v českém jazyce a uskutečňují se převážně v místní konventní kapli. Modlitby se skládají z hymnů, žalmů, proseb a čtení Písma svatého. Některé bohoslužby řeholních bratří jsou také přístupné zájemcům z řad věřících, turistů i široké veřejnosti. Jedná se o sobotní a nedělní mši svatou a dále pak o mše konané u příležitosti liturgických svátečních dnů, jako jsou například Velikonoční a Vánoční svátky. Případným zájemcům jsou zdejší řeholní bratři otevřeni i k duchovnímu rozhovoru a poradě.³⁰⁶

K duchovní činnosti řeholních bratří tepelské kanonie mi dále tepelský opat pan Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, Opraem., uvedl [...] „Mezi významné činnosti kanonie patří pastorační činnost vykonávaná řeholníky na okolních inkorporovaných farách. V rámci těchto činností jsou konány pravidelné bohoslužby v okolních farnostech. Premonstráti z Teplé jsou také v kontaktu s ostatními kanoniemi v rámci československé cirkvie, ale i s řeholními bratry v zahraničí. V minulém roce 2012 například proběhla Generální kapitula premonstrátských řeholních kanovníků ve státě Wisconsin v USA, které jsem se jako opat tepelské kanonie také zúčastnil [...].“³⁰⁷

V rámci rozhovoru s tepelským opatem jsem také otevřel téma vyrovnání státu a církvi. K takzvaným církevním restitucím pan Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, Opraem., sdělil [...] „Tepelská kanonie doposud nepodala své restituční nároky. V současné době jsou připravovány podklady pro tuto žádost. Zpět získané majetky bude Klášter v Teplé obhospodařovat a popřípadě pronajímat. S tím souvisí budoucí plán

³⁰⁶ Klášter Teplá [online]. [citace 2013-02-25]. Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

³⁰⁷ Téma: Současnost v Klášteře Teplá. Rozhovor s Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., tepelským opatem, Teplá 18.2.2013. Informace o této generální kapitule konané ve státě Wisconsin v USA jsou dostupné In www.premontre.org [online]. [citace 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.premontre.org/general-chapter/index.html>

zaměstnat při správě restituovaného majetku více lidí z tepelského regionu a přispět tak nejen k rozvoji samotného kláštera, ale i okolního regionu. Získané prostředky budou použity také na provoz kanonie a obnovu poničeného kláštera, ale i na podporu charitativní činnosti [...].³⁰⁸

Na závěr rozhovoru se téma věnovalo budoucnosti tepelské kanonie. K výhledům a plánům zdejších premonstrátů jejich představený opat uvedl [...] „Po převzetí areálu kláštera po pádu komunistického režimu v 90. letech probíhá nejen stavební, ale i duchovní obnova této kanonie. Klášter je i přes stavební rekonstrukční práce přístupný návštěvníkům, kteří si část kulturního bohatství mohou prohlédnout v rámci turistických okruhů a zároveň je přístupný i věřícím. V areálu kláštera jsou pořádány kulturní akce a dochází zde k setkávání lidí. Z významných dnů pro zdejší kanonii je například 14. červenec, kdy je zde pořádána Pouť k blahoslavenému rytíři Hroznatovi (slavnostní bohoslužba bývá v sobotu okolo 14. července). Tento zakladatel tepelského kláštera je patronem politických vězňů a současně patronem plzeňské diecéze. Po dokončení stavebních oprav budov konventu a prelatury zde budou tyto budovy sloužit jako centrum pro podporu vzdělanosti a kultury. Rozšíření vzdělanosti a kultury se však netýká jen bezprostředně kláštera, ale i okolního regionu. Například v nedaleké farnosti v Teplé v kostele sv. Jiljí má být za spolupráce města Teplá zřízena expozice o historii města Teplá a tepelského kláštera. Významným úsilím na poli duchovním je také dokončení svatořečení zakladatele Kláštera premonstrátů v Teplé blahoslaveného Hroznaty. V současné době je podána žádost ve Vatikánu o jeho svatořečení. Toto svatořečení by tak navázalo na jeho blahořečení z 19. století a završilo

³⁰⁸ Téma: Současnost v Klášteře Teplá. Rozhovor s Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., tepelským opatem, Teplá 18.2.2013.

tak jeho kanonizaci. O to se pokoušeli řeholní bratři již nedlouho po smrti svého zakladatele až do současnosti [...].³⁰⁹

³⁰⁹ Téma: Současnost v Klášteře Teplá. Rozhovor s Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., tepelským opatem, Teplá 18.2.2013.

8 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla věnována historickému popisu dějinného vývoje Kláštera premonstrátů v Teplé se zachycením současné obnovy kulturního a duchovního života této národní kulturní památky České republiky.

V první části je charakterizován vznik samotného církevního řádu Premonstrátů v 12. století n. l. na území dnešní Francouzské republiky a rovněž nastíněno zakladatelské úsilí sv. Norberta z Xantenu pro vznik tohoto řádu. Dále je zde proveden nástin kolonizační expanze premonstrátů na území českých zemí. Na tento chronologický přehled navazuje samostatná kapitola práce, která se zabývá historickým popisem Kláštera Premonstrátů v Teplé. Tento úsek práce je dále členěn do podkapitol zabývajících se historickým obdobím zhruba po jednom století. V rámci této části práce je popisován souvisle chronologický dějinný vývoj a události uvnitř tepelského kláštera, ale současně i jeho přesah na území západní Čech včetně jeho přínosu pro rozvoj života, vzdělání, kultury v okolním regionu. Současně jsou v základním nástinu zmíněny individuality z řad tepelských řeholních bratří, kteří se zasloužili o rozvoj nejen samotného Kláštera v Teplé, ale i širokého okolí. Vzhledem k obsáhlosti dějin kláštera však nemohla tato práce pojmout podrobnou charakteristiku celého historického vývoje tohoto duchovního a kulturního centra. Některé historické úseky jako například samotné založení kláštera na sklonku 12. století n. l., a související legenda o zakladateli kláštera rytíři blahoslaveném Hroznatovi či přínos a úsilí tepelských řeholních bratří k výzkumu léčebných pramenů na Tepelsku a následnému založení světoznámého lázeňského centra Mariánské Lázně v 19. století by si jistě zasloužily podrobnější zpracování.

Cílem této práce je však chronologické rozdělení na etapy historického vývoje a zároveň je provedena základní charakteristika

vývoje tepelského kláštera se záměrem poukázat na vybrané fenomény ať již z historické, kulturní či duchovní roviny. Za tímto účelem je autorem práce zpracována dostupná relevantní odborná monografická literatura, která je doplněna sekundární literaturou včetně příspěvků různých autorů v regionálních sbornících zabývajících se historickými událostmi v geografické oblasti západních Čech. Tyto texty jsou autorem práce analyzovány a pomocí komparativní metody zpracovány k vytvoření základního nástinu historického vývoje Kláštera premonstrátů v Teplé.

Další část bakalářské práce zpracovává jednak vybrané kulturní bohatství kláštera a také život, dílo a přínos vybrané osobnosti z řad tepelských řeholních bratří. Přes více jak 800 let existence Kláštera v Teplé není obsahově možné v rovině této práce detailně rozpracovat a popsat charakteristiku veškerého kulturního bohatství a veškeré dílo a přínos všech osobností z řad tepelských premonstrátů. Cílem práce je na vybraných kulturních památkách (klášterním kostelu a knihovně) a jedné vybrané osobnosti (Josef Vojtěch Sedláček) z řad tepelských řeholníků prezentovat jednak stavebně architektonické, tak i duchovní bohatství uvnitř kláštera, ale současně předložit i přesah do okolního regionu a poukázat na vzdělávací aktivitu Kláštera v Teplé v 19. století ve vzdělávacích institucích v Plzni. U této části práce jsou autorem použity stejné metody jako u předchozího úvodního úseku práce.

Druhá část bakalářské práce se zaměřila na současnost v Klášteře Premonstrátů v Teplé. Na počátku 90. let 20. století po pádu komunistického režimu v Československu byl klášter navrácen zpět do vlastnictví Premonstrátskému řádu. Začíná zde tak etapa jednak stavební obnovy, ale rovněž duchovní a kulturní obnovy tohoto areálu. Cílem této části práce je provést aktuální přehled současného dění a poukázat na vybrané fenomény v současnosti a zaznamenat i výhledy a vize směrem k budoucnosti. Jelikož relevantní monografická literatura vykazuje značnou absenci moderního vývoje tohoto kláštera, byla v této části práce

použita rozdílná metoda oproti stávajícím úsekům práce. Jednak zde byla provedena analýza článků v periodikách za období let 2010 - 2012, které informují o dění v areálu tepelského kláštera a dále jsou zde používány elektronické zdroje, které informují o současnosti v klášteře. Jako další metoda použitá v této bakalářské práci je osobní rozhovor se současným tepelským opatem Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., který učinil autor práce dne 18. února 2013. Při tomto rozhovoru představitel tepelských řeholníků uvedl informace o obnově a současném dění v klášteře a v krátkosti nastínil i plány zdejších premonstrátů do budoucnosti. Provedená metoda osobního rozhovoru a setkání s premonstrátským opatem tak završuje zpracování tématu současnosti v této bakalářské práci.

Záměrem práce bylo tedy nejen provedení souvislého historického nástinu dějin Kláštera premonstrátů v Teplé, ale také načrtnutí architektonického, kulturního i duchovního bohatství tohoto místa. Toto bohatství, jež provází uvedenou lokalitu přes 800 let své existence přes minulost k současnosti mířící k budoucnosti.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

9.1 Monografie

ARDURA, Bernard, DOLISTA, Karel. *Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha: vydavatelství KAROLINUM, 1993. ISBN 80-7066-768-0.

BĚLOHLÁVEK, Miroslav, KOVÁŘ, Jaromír. *Mikulášský hřbitov v Plzni, místo posledního odpočinku J. K. Tyla*. Plzeň: Západočeské tiskárny, národní podnik, 1956.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích: II. díl, I. svazek: Řeholní kanovníci*. Praha: nakladatelství Libri, 2003. ISBN 80-7277-086-1.

HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá*. Most: Aa Reklamní agentura, 1999. ISBN 80-238-5032-6.

HLINOMAZ, Milan. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 2003. ISBN 80-239-0337-3.

JANOUSĚK, Hroznata, František. *Klášter Teplá: minulost – současnost*. Třebíč: Arca JiMfa, 1993. ISBN 80-85766-05-1.

JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: nakladatelství Fénix, 1991. ISBN 80-85245-11-6.

KUBÍN, Petr. *Blahoslavený Hroznata: kritický životopis*. V Praze: Vyšehrad 2000. ISBN 80-7021-418-X.

KYBALOVÁ, Ludmila, HERBENOVÁ, Olga, LAMAROVÁ, Milena. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha: Artia, 1973.

LAWRENCE, Hugh. *Dějiny středověkého mnišství*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-536-4.

POPPA, Rudolf. *Das Prämonstratenserstift Tepl (Egerland) in Obermedlingen. B. m.* Historische Verein Dilingen, 1990.

ŘÍČAN, Rudolf, MOLNÁR, Amedeo. *12 století církevních dějin*. Praha: Kalich, 1990. ISBN 80-7017-060-3.

SEIDL, Karel a RADECHOVSKÝ, Vladimír. *Historická knihovna Teplá-klášter*. Praha: STN, 1965.

SCHMIDT, Erhard, VOGT, Gilbert. *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*. 1. Aufl. Donauwörth: Verlag Ludwig Auer, 1993. ISBN 403-02385-0.

SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958.

TYL, Josef Heřman. *Klášter Teplá u Mariánských Lázní*. 1. Vyd. Teplá u Mariánských Lázní: 1947.

VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri 1997. ISBN 80-85983-17-6.

9.2 Stati

DOLISTA, Karel. Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 5. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 173-197.

HLINOMAZ, Milan. Klášter premonstrátů Teplá. In: *Historický sborník Karlovarska*. Sv. 6. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 1998, s. 15-36. ISSN 1240-9401.

HLINOMAZ, Milan. Knihovna kláštera premonstrátů Teplá. In: RADIMSKÁ, Jitka. Ed. *K výzkumu zámeckých a měšťanských a církevních knihoven*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000, s. 205-213. Opera romanica 1. ISBN 80-7040-473-6.

HLINOMAZ, Milan. Obrazová sbírka kláštera premonstrátů v Teplé. In: *Sborník Chebského muzea*. Cheb: Krajské muzeum Cheb. 2005, s. 67-82. ISBN 80-85018-56-9.

HLINOMAZ, Milan. Blahoslavený Hroznata Tepelský: přehled stavu současných znalostí o jeho životě: Hroznatovo přijetí kříže, neuskutečněná účast na křížové výpravě. In: *Na Hroznatově míse*. Sv. 9. Rosice u Brna: Glorie, 2007, s. 17-28. ISBN 978-80-86760-36-0.

HLINOMAZ, Milan. Příspěvek tepelského kláštera k rozvoji školství v západních Čechách. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 44. Plzeň: Albis international, 2009, s. 73-86. ISBN 978-80-86971-83-4.

HOFFMANN, František. Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 36. Ústí nad Labem: Albis international, 2001, s. 81-110. ISBN 80-86067-59-9.

9.3 Články

ČTK. Nový opat v Teplé doufá, že do kláštera přijdou noví bratři. *Mladá fronta Dnes: kraj Karlovarský*. 2011, **22**(281), *Karlovarský Dnes*, s. B2. ISSN 1210-1168.

HOUDEK, Michal. Tepelský klášter vydává svá další tajemství. *Mladá fronta Dnes: kraj Karlovarský*. 2010, **20**(265), s. 1. ISSN 1210-1168.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století. *Historická geografie*. 1995, roč. 28. s. 71-91. ISSN 0323-0988.

KALINOVÁ, Ivana. Tepelská kanonie má nového opata. *Chebský deník*. 2011, **20**(279), s. 3. ISSN 1210-5155.

ŠMATOVÁ, Nataša. Sondy v klášteře Teplá objasní jeho vznik. *Plzeňský deník: vydání pro okres Plzeň – jih*. 2010, **19**(265), s. 11. ISSN 1210-5139.

VOLEMAN, Rudolf. Archeologický průzkum kláštera Teplá hotov. *Právo: nezávislé noviny. Západní Čechy*. 2011, **21**(68), příl., s. 11. ISSN 1211-2119.

VOLEMAN, Rudolf. Část podzemí kláštera v Teplé se podařilo odvodnit. *Právo: nezávislé noviny. Severozápadní Čechy*. 2012, **22**(255), *Severozápadní Čechy*, s. 11. ISSN 1211-2119.

9.4 Elektronické zdroje

Kláster Teplá [online]. [citace 2013-02-25].

Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

Vzorová obnova NKP klášter premonstrátů Teplá – Tisková zpráva ze dne 20.1.2010 č. 1 [online]. [citace 2013-02-25]

Dostupné z: www.klastertepla.cz/cz_index.html

9.5 Osobní rozhovor

Téma: Současnost v Klášteře Teplá. Rozhovor s Mgr. Filipem Zdeňkem Lobkowiczem, Opraem., tepelským opatem, Teplá 18.2.2013.

10 RESÜMEE

Diese Bachelorarbeit ist der historischen Beschreibung der geschichtlichen Entwicklung des Prämonstratenser-Klosters in Teplá gewidmet. Es spiegelt sich hier ebenfalls die gegenwärtige Erneuerung des kulturellen und geistigen Lebens dieses nationalen Kulturdenkmals der Tschechischen Republik wider.

Das Ziel dieser Arbeit ist jedoch die chronologische Gliederung in Etappen der historischen Entwicklung. Gleichzeitig wurde die Grundcharakteristik der Entwicklung von Tepler Kloster beschrieben, und zwar mit der Absicht auf ausgewählte Phänomene sowohl als historischer als auch kultureller oder geistiger Sicht hinzuweisen. Zu diesem Zweck wurde vom Verfasser dieser Arbeit zugängliche und relevante monografische Fachliteratur bearbeitet. Sie wurde durch die Sekundärliteratur ergänzt, und zwar einschließlich Beiträgen von verschiedenen Autoren in regionalen Sammelbänden, die sich mit den historischen Ereignissen in geografischem Gebiet Westböhmen befassen. Diese Texte werden vom Verfasser dieser Arbeit analysiert und mit Hilfe der Vergleichsmethode bearbeitet, damit eine Grundübersicht über historische Entwicklung des Prämonstratenser-Klosters in Teplá entsteht.

Diese Arbeit wurde also mit dem Ziel verfasst, nicht nur eine zusammenhängende historische Übersicht über Geschichte des Prämonstratenser-Klosters in Teplá zu schaffen, sondern auch den architektonischen, kulturellen und geistigen Reichtum dieses Orts hervorzuheben. Dieser Reichtum begleitet dieses Bauwerk über 800 Jahre seiner Existenz, von Vergangenheit bis zur Gegenwart, der Zukunft entgegen.

11 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

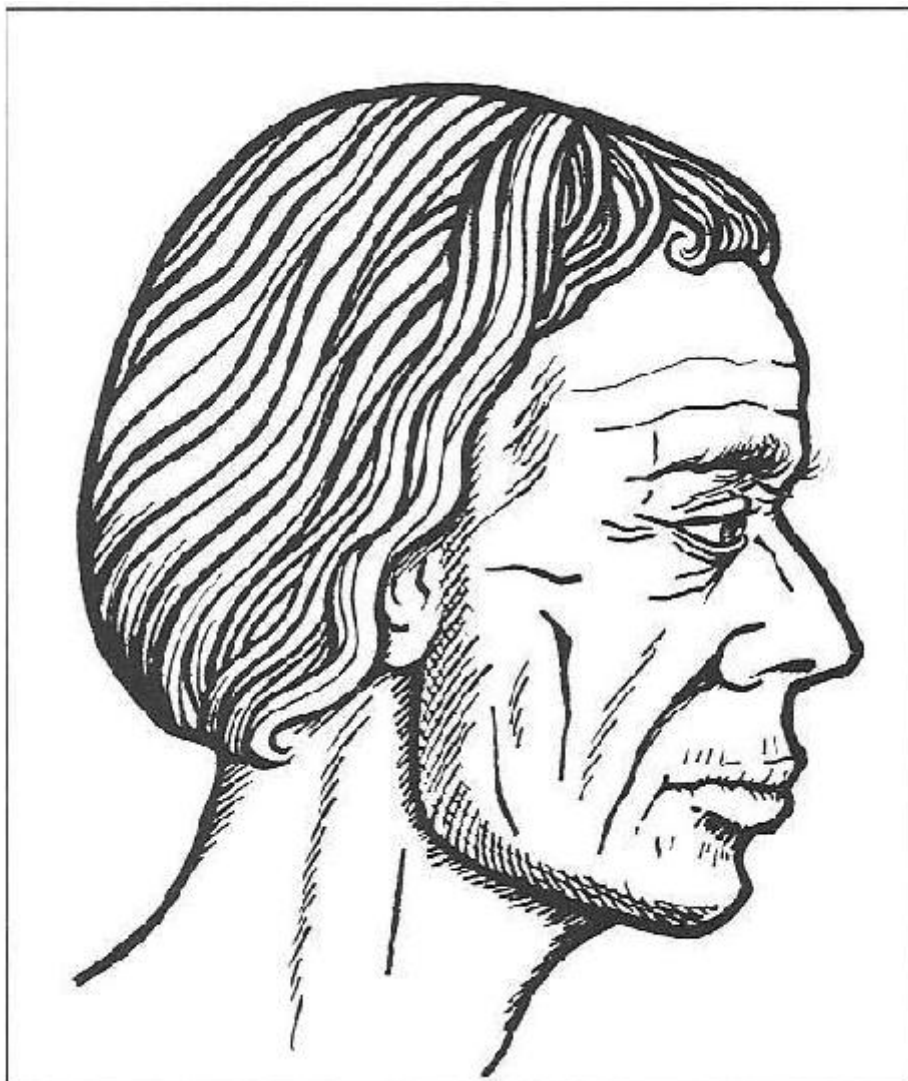
Rekonstrukce předpokládané podoby blahoslaveného Hroznaty ..	92
Hroznatova závět	93
Znak tepelského kláštera	94
Předbarokní vyobrazení kláštera	95
Klášter premonstrátů Teplá v roce 1740	96
Podoba kláštera na začátku 19. století	96
Zobrazení kláštera okolo roku 1830	97
Interiér knihovního sálu	98
Opatský chrám	99
Klášterní varhany	100
Portrét profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka	101
Hrob profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka	102
Nádvoří Kláštera premonstrátů Teplá	103
Rybník v klášterním parku	104
Nádvoří kláštera	104
Klášterní park	105
Klášterní park II	105
Pohled na klášter ze silnice z Teplé	106
Klášterní kostel	106

Rekonstrukce budovy prelatury.....	107
Stavební práce na kostelním portálu.....	107
Rybník v klášterním parku v zimním období	108
Klášterní park v zimním období.....	108
Nádvoří kláštera s pohledem na trakt knihovny a muzea	109
Současný tepelský opat Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, Opraem..	109

Obrázek 1

Rekonstrukce předpokládané podoby zakladatele Kláštera v Teplé blahoslaveného Hroznaty. Od profesora Mudr. Emanuela Vlčka z roku 1984. Kreslil malíř Jiří Winter. Obrázek dostupný In www.hroznata.namiste.cz [online]. [citace 2013-04-03].

Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

Obrázek 2

Hroznatova závět z roku 1197 je pokládána za zakládající listinu Kláštera premonstrátů v Teplé. Obrázek dostupný In [www. hroznata.namiste.cz](http://www.hroznata.namiste.cz) [online]. [citace 2013-04-03]. Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

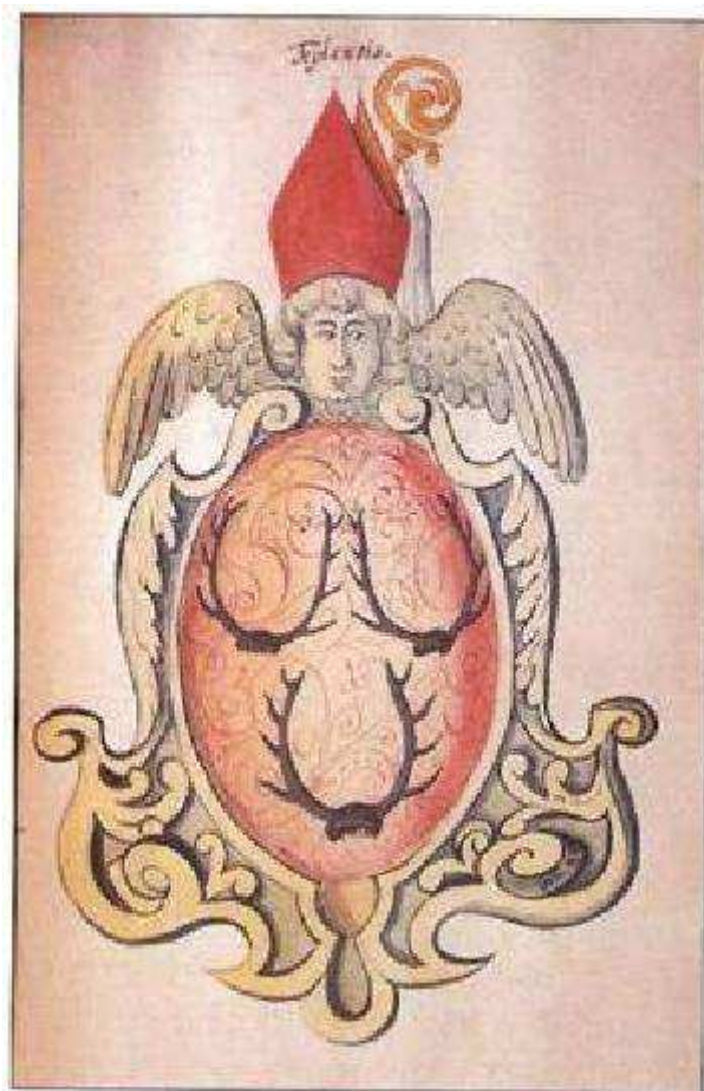
První stránka závěti tepelského kláštera z r. 1197.

12382 Štábl (Hornotický) 6/2011

Obrázek 3

Znak tepelského kláštera. Obrázek dostupný In [www. hroznata.namiste.cz](http://www.hroznata.namiste.cz) [online].
[citace 2013-04-03].

Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

Obrázek 4

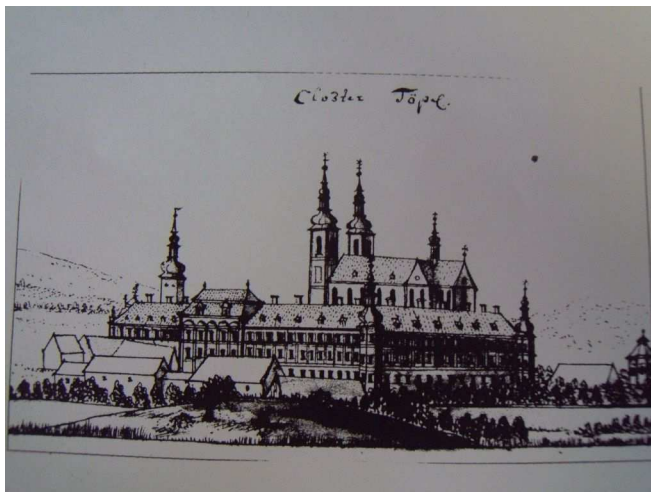
Předbarokní vyobrazení kláštera v roce 1665. Obrázek dostupný In www.hroznata.namiste.cz [online]. [citace 2013-04-03].

Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

Obrázek 5

Klášter premonstrátů Teplá v roce 1740 vyobrazený na vedutě Fridricha Bernharda Wenera. Obrázek dostupný In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 92.

Obrázek 6

Podoba kláštera na začátku 19. století. Na zobrazeném západním průčelí je vidět původní barokní portál, ten byl nahrazen později v roce 1893 neorománským portálem. Obrázek dostupný In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 155

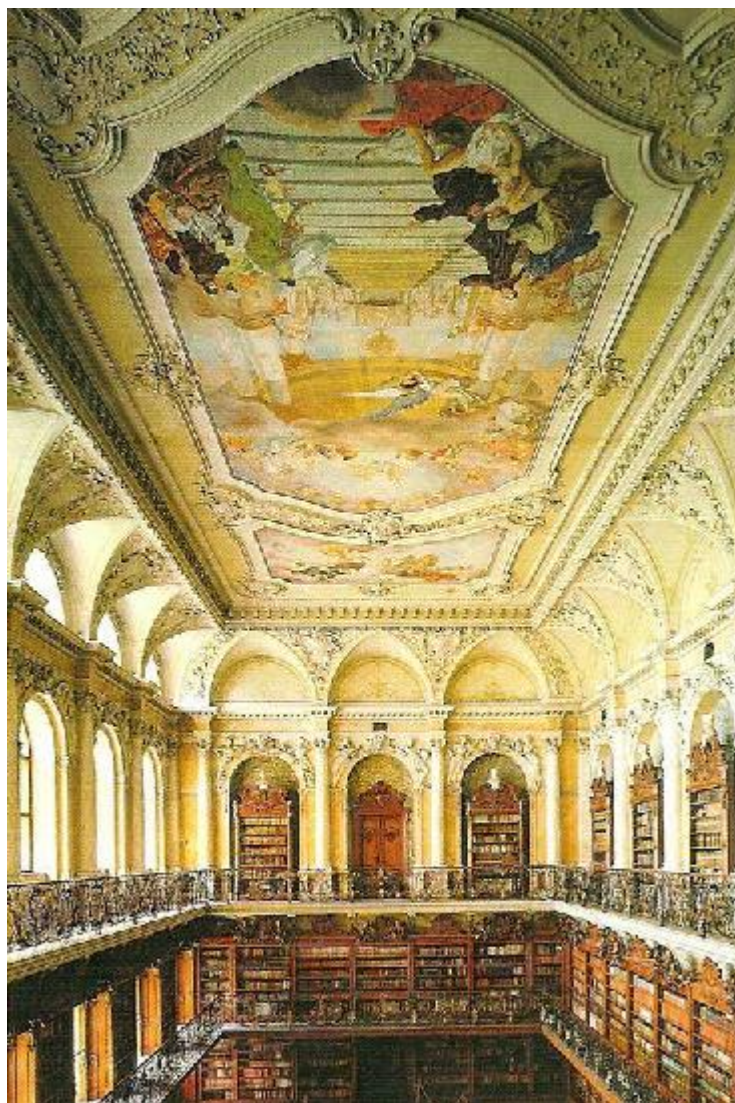
Obrázek 7

Zobrazení kláštera od jihozápadu na vedutě pocházející okolo roku 1830. Obrázek dostupný In HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá: přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, s. 207.

Obrázek 8

Interiér knihovního sálu. Je v něm uloženo více jak 100 000 svazků a je tak druhou největší knihovnou v České republice ve své kategorii. Celé křídlo knihovny bylo vybudováno za působení tepelského opata Gilberta Helmera v prvním desetiletí 20. století. Na obrázku jsou zachyceny nástropní fresky, jejichž autorem je profesor pražské umělecké akademie Karel Kratner a představují oslavu nejsvětější svátosti oltářní, čtyři učitele církevní a čtyři evangelisty. Obrázek dostupný In www.hroznata.namiste.cz [online]. [citace 2013-04-03]. Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

Obrázek 9

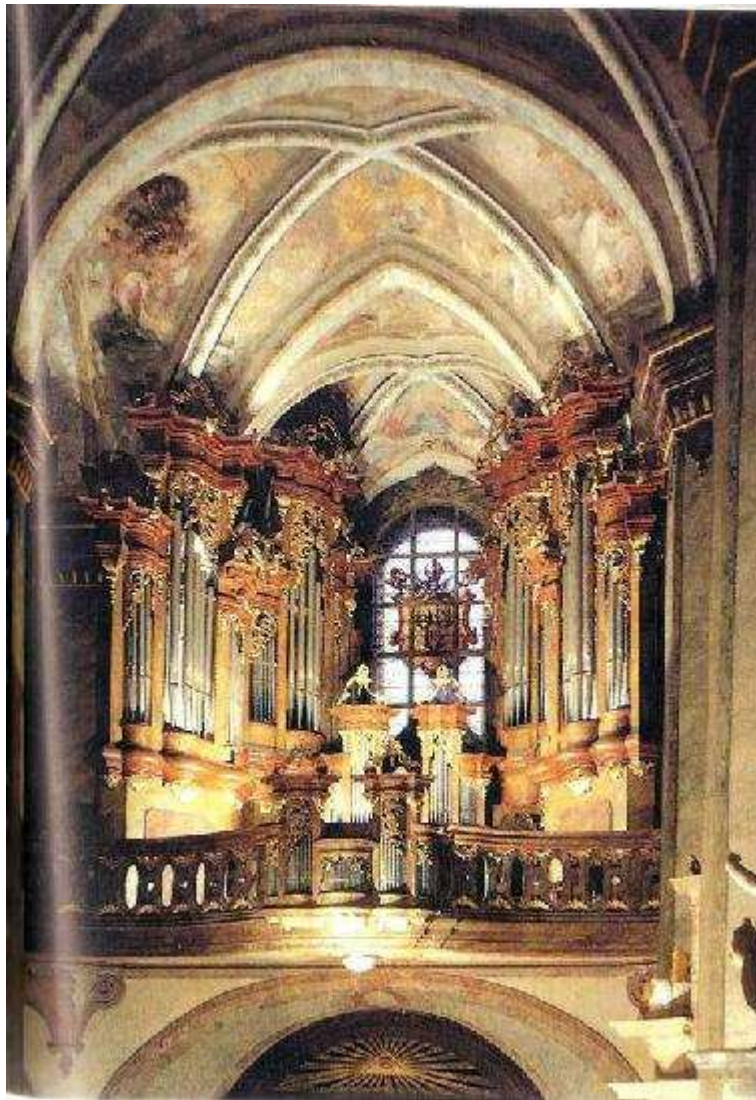
Interiér opatského chrámu, průhled hlavní lodi se sloupořadím a dvěma řadami oltářů a soch. Obrázek dostupný In www.cestovani.kr-karlovarsky.cz [online]. [citace 2013-04-04]. Dostupné z: <http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/en/pronavstevniky/Turistickecile/Poutnimista/PublishingImages/Tepla.jpg>

Obrázek 10

Klášterní varhany jsou dílem varhanáře Antonína Gartnera z 18. století. Obrázek dostupný
In www.hroznata.namiste.cz [online]. [citace 2013-04-03].

Dostupné z: <http://hroznata.namiste.cz/index.php?page=prilohy>

Obrázek 11

Portrét profesora Josefa Vojtěcha Sedláčka. Tento tepelský řeholník je znám především svým národně buditelem úsilím a působením na plzeňském gymnáziu a filozofickém ústavu v první polovině 19. století. V tomto období Klášter premonstrátů v Teplé získal pod svou správou gymnázium a filozofický ústav v Plzni. Obrázek dostupný In SPĚVÁČEK, V. *Plzeňský vlastenec*, s. 5.

Obrázek 12

Hrob Josefa Vojtěcha Sedláčka na Mikulášském hřbitově v Plzni. Na stejném hřbitově jsou pochováni i spolupracovníci Josefa Vojtěcha Sedláčka, osobnosti z řad tepelských řeholníků působící v 19. století ve vzdělávacích institucích v Plzni. Jedná se o profesora Josefa Františka Smetanu a profesora Josefa Stanislava Zaupera. Foto autor 2013.

Obrázek 13

Nádvoří Kláštera premonstrátů v Teplé. Foto autor 2012.

Obrázek 14

Rybník v klášterním parku. Foto autor 2012.

Obrázek 15

Nádvoří s dominantou klášterního kostela. Foto autor 2012.

Obrázek 16

Klášterní park. Foto autor 2012.

Obrázek 17

Klášterní park. Foto autor 2012.

Obrázek 18

Pohled na klášter ze silnice z Teplé. Foto autor 2013.

Obrázek 19

Klášterní kostel. Foto autor 2013.

Obrázek 20

Rekonstrukce budovy prelatury. Foto autor 2013.

Obrázek 21

Stavební práce na kostelním portálu. Foto autor 2013.

Obrázek 22

Rybník v zimě. Foto autor 2013.

Obrázek 23

Klášterní park v zimním období. Foto autor 2013

Obrázek 24

Nádvoří kláštera s pohledem na trakt knihovny a muzea. Foto autor 2013

Obrázek 25

Současný tepelský opat Mgr. Filip Zdeněk Lobkowicz, Opraem. Do této funkce byl zvolen v říjnu 2011 a je v pořadí 53. tepelským opatem. Opatskou benedikci přijal 26. listopadu 2011 v kostele Zvěstování Panny Marie z rukou svého bratra ostravsko - opavského biskupa Mons. Františka Lobkowicze, Opraem. Obrázek dostupný In www.ml-listy.cz [online]. [citace 2013-04-04].

Dostupné z: http://www.ml-listy.cz/clanek.asp?id_clanek=20208

